

פ ס ק א כ"ו.

(א) סליחות.

(ב) ויאחזו צדיק ררבו וטהר ידים יוסף אומץ, (איוב י"ז ט'), א"ר חנינא, צדיק (ג) זה הקב"ה, דכתיב ביה כי צדיק ה' צדקות אהב, (תהלים ט"ו ז') וטהר ידים זה הקב"ה, דכתיב ביה טהור עינים (ד) מראות ברע, (חבקוק א' י"ג), יוסיף אומץ, זה הקב"ה, (ה) שהוא מעצים כוחו של צדיקים שיעשו רצונו: ד"א. ויאחזו צדיק, זה משה, דכתיב ביה צדקת ה' עשה (דברים ל"ג כ"א) וטהר ידים, זה משה, דכתיב ביה לא חמור אחד מהם נשאתי (במדבר י"ז ט"ו), יוסיף אומץ, זה משה, (ו) שהוא מעצים כח גבורה, כמד"א ועתה יגדל נא כח ה', (שם י"ד י"ז), ר' יעקב בר אבא בשם ר' יוסה בר חנינא, ורבנן אמרין בשם ר' יוחנן, (ז) יתקוף חיליהון לרחמך תגבר מרת רחמים למידת הדין, כמד"א ועתה יגדל נא כח ה' (שם) א"ר יודן לגבור שהוא (ח) מתגושש באבן של מסית, ועבר אחד וראה אותו, א"ל (ט) יפה כחך לבב כת גבור, כמד"א ועתה יגדל נא כח ה'. ר' עזריה בשם ר' יהודה. (י) ב"ר סימון, כל זמן שהצדיקים עושין רצונו

הערות ותקונים.

(א) סליחות, כן נקראת הפסקא הזאת בכ"י הרשד"ל ונכ"י אקספארד, וכן יכנה אותה הרצ בעל הערוך צורך גואל, גשש, לז' ב' קן' ג' רצ' א'. והנה לדעתי הפסקא הזאת איננה פסקא נפתי ענמה רק מחוברת היא אל פסקא של דרוש הסמרה בכ"י הרשד"ל ונכ"י אקספארד, ולא גאלר מנחה רק מן ויאחזו צדיק דרכו עד ויאמר ה' סלחתי כדנריך ומה שהרצ בעל הערוך יכנה אותה פסקא דסליחות הוא צעזור שמונח צה דרשות על פסוקי סליחה כמו שדורש על הפ' סלה לא לעון העם הזה, והסיום ויאמר ה' סלחתי כדנריך. ודע עוד כי לדעת חסר פה נראית הפסקא ועתה יגדל נא כח ה', אשר עליו תסוב הדרשה ויאחזו צדיק דרכו וטהר ידים יוסף אומץ כמו שדורש להלן וטהר ידים יוסף אומץ זה משה, שהוא מעצים כח גבורה כמד"א ועתה יגדל נא כח ה', וכן הדרשה של ר' יעקב בר אבא ורבנן הוא ג"כ קצור כלולות על הפסוק ועתה יגדל נא כח ה', וסעד לדברי אלה תראה צילקוט שלה אשר הנאתי בהערה גלגלית, ושם מתחיל זש"ה ויאחזו צדיק ומוסב שם על הכחוש ועתה יגדל נא הנזכר שם צילקוט לפני זה. (ב) ויאחזו צדיק, כל הפסקא הזאת עד סופה ישנה צילקוט שלה רמז תשי"ד בשם הפסיקתא ומתחיל שם זש"ה ויאחזו צדיק כו', והתחלת המאמר מונח צילקוט איזו רמז מתק"ז ד"ה ויאחזו צדיק, ומצוין בצדו פסיקתא רבתי, ונרדף למחוק מלת רבתי כי איננו שם, אך פה בפסיקתא דילן. (ג) זה הקב"ה, מכלן עד זה הקב"ה המאמר אחריו חסר צילקוט איזו ע"י השמעת המעתיק. (ד) מראות ברע, כ"ה גם בכ"י אקספארד וצילקוט שלה, אבל במקרא נאמר מראות רע. (ה) שהוא מעצים, עיין לעיל פסקא דשזשה, נמוח הדרש הזה על הכחוש הן אל ישגיב נכחו. (ו) שהוא מעצים כח גבורה, בכ"י אקספארד וצילקוט איזו הג"ר כח גבורה וט"ס הוא, וז"ל כח גבורה כמו שהוא לפנינו, והכוונה שמוסף כח בהקב"ה שנקרא צדיק ויאחזו צדיק, כמו אכזי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (סוף מכות), וכן לקמן הדקדוק מוסיפים כח בגבורה. (ז) יתקוף חיליהון, בכ"י אקספארד יתקוף חיליהון דרמנך והוא יותר נכון, וצילקוט שלה יתקוף חילך. (ח) מתגושש, צורך סוף ערך גשש הביא ח"ל ונפסיקתא דילמא [ג"ל דסליחות] לגבור שמתגושש באבן של מסית, כי מתעסק באבן בזה ע"כ, ואולי יש לתקן ג"ל באבן של מסית, עיין ערוך ערך סחת. (ט) יפה כחך לבב כת גבור, בכ"י אקספארד לבב כת גבורה, וצילקוט חסרים המלות האלה, וצורך ערך לב' הביא ח"ל בפסקא דסליחות ח"ל יפה כחך לבב כת גבורה ע"כ. (י) צדיק וטהר ידים, כ"ה גם בכ"י אקספארד, אבל צילקוט שלה צדיק שמעון ג"ל סימון, וכן מונח המאמר הזה צילקוט האזינו רמז תתקמ"ה ד"ה יקניאו כלל אל בשם הפסיקתא, ובמדרש איכה פ' ויאל מן צת ציון, ואחריו צילקוט איכה רמז אלף ח' וגם שם הג"ר צדיק סימון.

נגבורה

רצונו של מקום הם מוסיפים כח (יא) בגבורה, כמז"א ועתה יגדל נא כח ה', ואם לאו כביכול צור ילדך תשי (דברים ל"ב י"ח), ר' יהודה בר סימון (יב) בש"ר לוי בר פרטא, כל זמן שישראל עושים רצונו של מקום (יג) מוסיפים כח בגבורה, כמז"א באלהים נעשה חיל (תהלים ס' י"ד), ואם לא כביכול וילכו בלא כח לפני רודף (איכה א' ו'), (יד) א"ל אחא (טו) רודף מלא כשם שגלו ברודף מלא, כך כשנגאלין אין נגאלין אלא בגואל מלא, ובא לציון גואל מלא (ישעיה ג"ט כ'): (טז) א"ר יצחק על הכל הורה משה, חוץ מרבר אחד, אמר משה לפני הקב"ה, רבון העולמים אדם חושא לפניך ואתה מאריך לו הוי גובה ממנו מיד, א"ל הקב"ה חייך שתצטרך לה, והיכן צריך לה במרגלים, ה' ארך אפים (במרבר י"ד י"ח) (יז) ולית ליה קריי אבל הני אית לך קריי (יח) א"ל תנחום בר חנינאי עבר הוינא קומי כנישתא דבבל, ושמעית קליה דמינוקא קרי (יט) הדין פסוקא עדותיך נאמנו מאד וגו' (תהלים צ"ג ה'), אל נקמות ה' (שם צ"ד א'), (כ) ר' אבא בר תנחום בר חייה (כא) בש"ר יוחנן ארך אף אין

הערות ותקונים.

(יא) נגזורה, וכ"ה גם כ"י אקספארד, אצל זילקוט שלה שם והאזינו רמז תתקמ"ה הגי' כח ונגזרה, וט"ס הוא עיין הערה ו', ונמדרש איכה שם וילקוט איכה שם, נגזורה של מעלה וע"ש נח"כ. (יב) צ"ל לוי בר פרטא, כ"ה גם כ"י אקספארד, ומוצא נערוך ערך גאל צ"ל צ"ס פסקא דמליחות ומגילת איכה הוא צ"ל וינא מן צת ציון אצל לפנינו נמדרש איכה שם בר טרפון וט"ס הוא, ונמדרש וי"ר פכ"ג, ונפסיקתא דרנתי פסקא כיז דנרא שתיחא דעשרת הדברות, מוצא צ"ס ר' יהודה צ"ר סימון צ"ר לוי בן פרטא דרשה אחרת על הכתוב צור ילדך תשי ע"ש. (יג) מוסיפים כח נגזורה, זילקוט שלה שם, מוסיפים כח לפני רודף חסר שורה שלימה, וכנ"ל מוסיפים כח [נגזורה כמז"א צאלהים נעשה חיל, ואם לאו כביכול וילכו בלא כח] לפני רודף, ודלג העתיק מן כח עד כח. (יד) ח"ר אחא, מוצא נערוך ערך גאל. (טו) רודף מלא כ' גואל מלא, עיין רש"י איכה שם שכתב לפני רודף כל רודף שצמקרא חסר זה מלא שגדמו דריפא שלימה, ע"כ יסד הפיט מלא רודפתי וחסרה שנת גאולי שנת גאולי [ישעיה ס"ד ד'] חסר כתיב עכ"ל, אולם לפי המסורה גאולי מלא כתיב. (טז) ח"ר יצחק, מכאן מתחיל כ"י כרמולי, אחרי אשר נחסר שם מלמעט פסקא דשונה עד כה כאשר העירתי למעלה פסקא דשונה והמאמר הזה מוצא זילקוט שלה שם, ועיין בסנהדרין ק"ל סע"א ורע"ב, ונמדרש ש"ט מוזמר ג"ג. (יז) ולית ליה קריי אצל הני אית לך קריי, כ"ה גם כ"י אקספארד, אצל כ"י כרמולי וילקוט שלה חסר זה, ואולי יש לומר דכך צ"ל וכלהו לית להו קריי, אצל הך אית ליה קריי, ר"ל דכלהו אין אלו מוצאין קרא שהורה משה להקצ"ה, אצל הך ר"ל מדת ארך אפים, יש קרא מיוחד לזה שהורה משה להקצ"ה, שהרי אמר משה ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר ועיין בסנהדרין שם. (יח) ח"ר תנחום בר חנינאי עבר הוינא כו', עיין בסנהדרין ק"ל ע"ב שם הגי', ר' חנא הוא סליק ואולי נדרגא דרזה רזה צ"ל שאל שמוע' להסא יוקא דאמר עדותך נאמנו מאד לבינת נחום קרא ה' ללאור ימים, וסמך ליה תפלה למשה, אמר ש"מ ארך אפים ראה (וע"ש במהרש"א צ"ל שהציא שם גירסת הילקוט והוא מהפסיקתא שלפנינו), ועי"ש נרש"י שכתב דעל מדת ארך אפים אמר משה עדותך נאמנו מאד, והיינו שמה שהורה עליה אחר שנזכר לה במרגלים, וסיוס הכתוב ה' ללארך ימים שהוא מדת ארך אפים, ופסוק זה משה אמרו כמנזכר כ"ז נרש"י בסנהדרין ע"ש. ולדעתי יש להסירה זכאן "וסמך ליה תפלה למשה" כמו צ"ס בסנהדרין ועיין נמדרש ש"ט מוזמר ג"ג. (יט) הדין פסוקא, מזה נראה שהיה אף לפנינו שני המזמורים צהלים ג"ג וידי פרשה אחת כי עדותך הוא סוף פסוק פרשה ג"ג, ואל נקמות הוא ראשית פ' צ"ד, וקורא לשניהם פסוקא כי חלוקת הפרשיות היו משונה בימי קדם, כמו שאמרו צמקוס אחר אשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא, והתנחתי לדבר מזה צמ"א. (כ) ר' אבא בר תנחום, כ"י כרמולי וילקוט שם ר' אבא בר תנחום, וכ"י אקספארד ר' אחא ר' תנחום. (כא) צ"ר יוחנן, כ"ה גם כ"י אקספארד וכרמולי.

אין כתיב כאן, אלא ארך אפים, (כב) שאר קיטעא דכוותה שובה, (כג) ורב חסד (במדרב ר' יוחי), ר' אליעזר ור' יוסי בר חנינא, ר' אליעזר אומר כף מאונים מעויינת, כף עוונות מכאן וזכויות מכאן, והקב"ה מטה לכף זכות, (כד) הוא דעתיה דר' אליעזר, ורב חסד מטה כלפי חסד, (כה) ור' יוסי בר חנינא אמר, כף מאונים מעויינת, עוונות מכאן וזכויות מכאן, הקב"ה חוטף שמר חוב של עוונות (כו) וזכויות מבריעות, (כז) ומהו נושא עון (שם), נושא עיין, (כח) ר' הונא בש"ר אבהו, כביכול אין שכחה לפניו, ובשביר ישראל נעשה שכחן, (כט) ומה טעם מי אל כמך נושא עון (מיכה ז' י"ח), וכן דוד אמר נשאת עון עמך כסית כל המאחם סלה (תהלים פ"ה ג'), (ל) ונקמה לא ינקם (במדרב שם), (לא) מנקה הוא לשבים, ואינו מנקה לשאינן שבים, מנקה הוא בעוה"ז, ואינו מנקה לעולם הבא, פוקד עון אבות על בנים (לב) ועל בני בנים על שרשים ועל רבעים (במדרב שם), לארבעה (לג) דיוטות זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו, בזו יין, ובזו שמן, ובזו דבש

הערות ותקונים.

אבל צילקוט ג'ר יודן. (כב) שאר קיטעא דכוותה שובה, כ"ה גס צכ"י אקספארד אך שם צטעות רצות וצ"ל דכוותה, והוא דצרי המעתיק שקצר צלשנו, יען נמצא כבר המאמר בפסקא דשונה, וצילקוט שלט שם מציא המאמר צס הפסיקתא צלניות וגם אזכר לעתיקו פה למען יהיה לעיני הקורא וצל יטכר לחפש הנה והנה "אך חף אין כתיב אלא אך אפים מאריך רוחו עד שלא יצנה, צל לצנות מאריך וגונה, א"ר חנינא מאן דאמר רחמנא וותרן הוא, וותרון צני מעוי אלא מאריך רוחו וגונה ידידי, א"ר לוי מהו אך אפים רחוק רגז, משל למנך שהיה לו שני לגיונות קשים, אמר המלך אם דרים הם עמי צמדינה עכשיו צני המדינה מכעיסים אותי והם עומדים עליהן מחליטין ומכלין אותם, אלא הריני משלחן לדרך רחוקה, אם מכעיסין אותי צני המדינה, עד שאני משלח צצצניו הם צאים ומפסיסין אותי ואני מקבל פייוסן, הה"ר צאים מארץ מרחק מתקנה השמים ה' וכלי זעמו וגו', א"ר יצחק ולא עוד אלא שטעל צפניהם שנאמר פתח ה' את אוזרו ויוצא את כלי זעמו עד דהוא טרוד (עין שם הערה ק') רחמיו קריצין ע"כ. (כג) ורב חסד, מונח צילקוט שלט שם צס הפסיקתא, ונשנה צירושלמי פאה פ"א ה"א סנהדרין פ"י ה"א, וקדושין פ"א ה"ט, ונשלשה המקומות צירושלמי דצרי ר' יוסי לפני דצרי ר' אלעזר, וכן הנוסחא שם, ר' יוסי צן חנינא אמר נושא עון נושא עוונות אין כתיב כאן, אלא נושא עון הקצ"ה חוטף שטר אחד מן העצירות והזכויות מבריעות, ר' אלעזר אמר וכן ה' חסד כי אחת תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"צ), ואין לית ליה את יוסי צל מן דידך היא דעתיה דר' אלעזר, דר' אלעזר אמר, ורב חסד מלמד שהוא מטה כלפי חסד וצמודרס חסלים ממור ל', הנוסחא כמו בפסיקתא, אך הלשון משונה קצת. (כד) הוא דעתיה דר"א ורב חסד מטה כלפי חסד כ"ה צר"ה י"ז ע"צ צס צית הלל וכתב רש"י שם הואיל ומחנה על מחנה הן, מטה את ההכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהסם, ונערוך ערך רב הציא המאמר הזה צס פסקא דסליחות חף כי נמצא המאמר צירושלמי וצצצלי. (כה) ור' יוסי צר חנינא, ומכאן עד ור' יוסי צר חנינא אמר כף מאונים, חסד צכ"י אקספארד ע"י שגגת המעתיק. (כב) חכיות ומכריעות, עפ"י יסד הפייסן צסליחות למחנה י"כ, כך ה' הצדקה, תנא טעא ויגרע, חזר אחר מרע, זכויות כף הכרע, זרות חונות מלהפרע. (כז) ומהו נושא עון נושא עיין, צ"ל ומה טעם נושא עון, נושא עוונות אין כתיב כאן אלא נושא עון כמו שהוא צירושלמי שם. (כח) ר' הונא, נשנה צירושלמי שם. (כט) ומה טעם כ', צירושלמי שם הני' מה טעם נושא עון, נשא כתיב ר"ל שהוא מלשן נשיתי טונה שענינו שכתה, ועפ"י מיוסד צפיוס אשחר אל אל לצנת חצונה, נושא נעשה נושא וכוסע עון תהל. (ל) ונקמה, מכאן עד לשאינן צנים חסד צילקוט שם. (לא) מנקה הוא לשבים, עיין יומא פ"ו ע"א, ר"א חזור וי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקם, ואי אפשר לומר לא ינקם שכבר נאמר נקה, הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין. (לב) ועל צני צנים, כ"ה גס צכ"י אקספארד, אבל צמקרא צמודרס שם ליתא המלות ועל צני צנים, הן אחת כי כן הוא צצמות לר' ז', אולם פה סוגב הדרש על פסוקי צמודרס סלה נא לעון וגו' ושם אין זכר לזה. (לג) דיוטות, צכ"י כרמולי אדיוטות וט"ס הוא

רבש, ובזו מים, נפלה דליקה באחת מהן, הן מכבות זו את זו, אבל אם היו כולן של שמן, כולן נשרפות, כך בזמן שהן תופסין מעשה אבותם דור אחר דור, הן נידונין על דים, אבל אם היו (לד) מסורגין, דור אחר צדיק, דור אחר רשע, לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות (דברים כ"ד י"ו), באותה שעה שמח משה ואמר אין בישראל (לה) קוצץ בן קוצץ:

(לו) סלח נא לעון העם הזה כגודל חסריך (במדרש שם), (לז) א"ר חמא בר חנינא, זו מרת המוב שהיא נרושה, וכאשר נשאת (שם), ר' יוסי בר חנינא (לח) ור' שמואל בר נחמן, חד אמר, אמר הקב"ה למשה ממצרים ועד הנה (שם) הן חטון קרמיי, וחרנא אמר, אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים, ממצרים ועד הנה, לא שרית ושבת להון, (לש) הו"ך כמה דשרית ושבת להון לדעבר, שרי ושביק להון לדאתי, א"ר אלכסנדר מישל לשנים שהושיטו הדסים למלך, אחד הושיטה לשמו, ויצאת לשם זקנו, ואחד הושיטה לשם זקנו ויצאת לשמו. חזקיהו הושיטה לשמו ויצאת לשם זקנו, הושיטה לשמו אנא ה' זכור נא את אשר התהלכתי לפניך. (מ"ב כ' ג') ויצאת לשם זקנו, ונגותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי (שם שם ו'), משה הושיטה לשם זקנו, זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך (שמות ל"ב י"ג), ויצאת לשמו, ויאמר ה' סלחתי כדברך (במדרש י"ד כ'):

חסלת פסקא דסליחות.

הערות ותקונים.

הוא, וצילקוט שלה ראש צדו "עליות" והוא מהערך ערך דייט, והמלה רונית diaeta פי' חדר או עליה. (לד) מסורגין, פי' דולג וקפיצה לנתר צהם על הארץ (ויקרא י"א כ"א) תרי יצ"ע למשרג צהן על ארעה, וזהו צדדיל סירוגין. (לה) קוצץ בן קוצץ, מוצא נערך ערך קן ג' צס פסקא דסליחות. (לו) סלה נא, מוצא צילקוט שלה סם רמז תשמ"ד. (לז) א"ר חמא, מכלן עד וכאשר נשאת חסר צכ"י אקספארד. (לח) ור' שמואל, צילקוט סם ור' שאל. (לש) הו"ך כמה דשרית ושבת להון, זה חסר צכ"י אקספארד ע"י השונט המעתיק מן להון עד להון.

פסקא כ"ז.

אחרי מות.

(א) אחרי מות, (ויקרא מ"ז א'), (ב) ר' שמואל בריה ד"ר אבין פתח, הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע (קהלת מ' ב'), מקרה א' לצדיק, זה נח, וכתוב ביה נח איש צדיק (בראשית ו' מ'), (ג) ר' פנחס ור' יצחק בש"ר אליעזר

הערות ותקונים.

(א) אחרי מות, היא קריאת התורה לוי"כ (משנה יומא ס"ח ז' ומגילה ל' ז'), גם נפסיקתא דנתי פסקא מ"ז סיים, ממה שקרינן צעין אחרי מות שני צני אהרן והנה כל הפסקא הזאת ישנה צו"ר כ"כ, גם נתחננוח אחרי מות, והסתלת הפסקא נמנח גם נתחננוח ר"ש ואחשקן, וצילקוט קהלת רמז מתקפ"ט צסס התחננוח, ונמדרש קהלת פי' הכל כאשר לכל, ומתחיל שם שמעון צר אלף פתח, ורלואים המלות האלה להיות צלותיות גדולות כדרך ראשית כל דרוש, אלל המדפיסים לא שמו עין על זה, ונשתקע יחד עם הדרוש שלפניו על פי ורלואי את כל המעשה. (ב) ר' שמואל, כ"ה גם צכ"י אקספארד אלל צו"ר ר' שמעון פתח, ונמדרש קהלת ר' שמעון צר אלף פתח. (ג) ר' פנחס ור' יצחק

אליעזר בנו של ר' יוסף הגלילי אמר, נח (ד) כשיצא מן התיבה, הבישו הארי ושברו, ולא היה כשר להקריב, והקריב שם בנו תחתיו, ולרשע, זה פרעה נכה, בשעה שביקש לישב על (ה) כסא שלמה ולא היה יודע (ו) מנהג מנגנון שלו, והבישו הארי ושברו, זה מת צולע, (ז) וזה מת צולע:

למזוב ולטהור ולטמא (קהלת שם), לטוב זה משה, דכתיב ביה ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב' ב'), (ח) שגולד כשהוא מהול, ולטהור זה אהרן, שהיה עוסק (ט) בטהרתן של ישראל, ולטמא אלו המרגלים, אלו אמרו גנאי של ארץ ישראל, ולא נכנסו לתוכה, (י) ואלו צדיקים שאמרו שבחה, ולא נכנסו לתוכה: **ולזובח** ולאשר איננו זובח (קהלת שם), לזובח זה יאשיהו, דכתיב ביה (יא) וירם יאשיהו לבני העם צאן וגו' (דה"ב ל"ה ז'), ולאשר איננו זובח, זה אחאב, שביטל את הקרבנות מעל המזבח, (יב) והכתיב ויזבח לו אחאב (דה"ב י"ח ב), (יג) לו זבח, ולא לקרבנות זבח, זה מת בחיזים, וזה מת בחיזים, זה מת בחיזים, (יד) ויורו המורים למלך יאשיהו (דה"ב ל"ה כ"ג), (טו) א"ר יצחק ג' מאות חיזים יורו בו, עד שנעשה גופו ככברה, וזה מת בחיזים, ואיש משך קשת לתומו ויך את מלך ישראל (מ"א כ"ב ל"ד):

כטוב

הערות ותקונים.

יצחק, כ"י אקספארד ר' פנחס ור' יוחנן וצו"ר אמר ר' יוחנן, ונתחנמא ואתחנן ר' פנחס גז"ר יוחנן, ונתחנמא נח צ"ל מן התיבה דל"ר יוחנן, אצל צמדרס קה"ר המאמר ניהם סתמי אמרו, ולא נקרא כל שם עליו. (ד) כש"ל מן התיבה, כ"ה גם כ"י אקספ' וצו"ר ונתחנמא ואתחנן, אצל נתחנמא נח, פעם אחת שהיה נח לזון את הארי הכישו הארי ויצא צולע שנאמר וישאר חך נח, ולזה כוון רש"י בראשית ז' כ"ג. (ה) כסא שלמה, צמדרס קה"ר נוסף כשלוקח נכתובות צחו. (ו) מנהג מנגנון, וכ"ה גם כ"י כרמולי, ואין ספק שג"ל במנגנון כי נחשברו אותיות נו נטעות ונטעשה מהן ט' ונחל מנהג הסופר חילוני היא, וצו"ר במנהגיו וגם זה ט"ס הוא ו"ל מנגנון, וכן מלחמי צערך ערך מנגנון שכתב ח"ל גריס פסקא דלחרי מות, וצו"ר גריס לחרי מות, לא היה יודע מנגנון שלו, פי' ערמונות ע"כ, וצערך מנגנון כתב המוספי פי' בל"י תחנולה ומלכת ערמונות ע"כ, ותרגום צ"ל צינים ההם כשצד די צמנגון הוון סלקין. וראה מה שכתבתי בפסקא ויהי בשלה הערה כ"ט, ועתה כאשר הגיע לדי העתקה מהפסקתא מכ"י אשר נאמר הספרים באקספארד מלחמי צו הנוסחא כמו שתקנתי, ולא היה יודע מנגנון שלו, וכ"ה גם נתחנמא ואתחנן, אצל בקה"ר מנגניקון ופי' המ"כ הסגנון ומונחיו וסגנון היא כי ל"ל מנגנון. (ז) חס מה צולע, צו"ר וכן כ"י אקספארד סיים על זה היינו דכתיב ונקרה אחד לנדיק ולרשע. (ח) שגולד כשהוא מהול, כ"ה גם כ"י אקספארד ונתחנמא ואתחנן, אצל כ"י כרמולי וצו"ר וקה"ר ר' מאיר אומר שגולד מהול, ובשמ"ר פ"א תני ר' מאיר טוב שמו כו'. אחרים אומרים שגולד כשהוא מהול והוא לשון הנמרץ סופה י"ב ע"א, וע"ש בתוס' ד"ה אחרים. (ט) בטהרתן של ישראל, צו"ר סיים שנאמר בשלום ונמיסור הלך אחי ורבים השיז מעון (מלכ"י ז' ו'), אולם צמדרס קה"ר ליתא הסיום הזה. (י) ואלו צדיקים, פי' זה משה ויהוה. (יא) וירם יאשיהו לבני העם צאן, פסוק הוא דל"ה, וכ"י כרמולי נטעות ונחל יאשיהו והעם צאן. (יב) והכתיב ויזבח לו אחאב, כ"ה גם כ"י אקספארד, אצל צו"ר שם הנוסחא דכתיב ויזבח, והוא ראה למאמר שלפניו וכאשר הוא לפניו הוא צלשן שאלה ותשובה, ונקס"ר חסר זה. (יג) לו זבח, ר"ל ליהושפט. (יד) ויורו המורים כ"ה גם כ"י אקספארד וכרמולי ונתחנמא ואתחנן, וכן בספרהרין מ"ח סע"ב תענית כ"ז ע"ב מוצא לשון הכתוב המורים, אולם צמקרא לאמר היורים וצמ"ק כ"ח סע"ב מוצא לנכון היורים, וצו"ר וקה"ר חסר הסיום הזה, וצירושלמי קידושין פ"א ה"ז וטפל צמדרס זה יאשיהו דכתיב ויורו היורים למלך יאשיהו, וא"ר יוחנן מלמד ששם גופו ככברה, תני ר' ישמעאל שלם מאות תנים יורו צמשיה ה'. (טו) א"ר יצחק, כ"י אקספארד וצמדרס וי"ר וקה"ר ונתחנמא ואתחנן חסר זה והוא מלאך מוסגר, ובהערה י"ד הצלחתי לשון הירושלמי א"ר יוחנן מלמד ששם גופו ככברה תני ר' ישמעאל שלם מאות תנים יורו צמשיה ה', וצנצלי ספרהרין מ"ח סע"ב תענית כ"ז ע"ב מ"ק כ"ח סע"ב אמר רב יהודה אמר

הנשבע כאשר שבועה ירא (קהלת שם), הנשבע זה צדקו, דכתיב ביה וגם במלך נבוכדנאצר מרד (כ) אשר השביעו באלהים (דה"ב ל"ז י"ג), (כא) במה השביעו, ר' יוסי בר חנינא אמר במזבח השביעו. כאשר שבועה ירא, זה שמשון, דכתיב ביה ויאמר להם (שמשון) השבעו לי פן תפגעו בי (שופטים י"ז י"ב), זה מת בניקור עינים, וזה מת בניקור עינים, זה מת בניקור עינים, ואת עיני צדקו עור (מ"ב כ"ה ז'), וזה מת בנקור עינים, ויאחזרוהו פלשתים (כב) וינקרו את עיניו וגו' (שופטים י"ז כ"א):

ד"א מקרה אחד לצדיק (קהלת ט' ב'), (כג) זה אהרן, דכתיב ביה בשלום ובמישור הלך אתי (מלאכי ב' ו'), ולרשע (קהלת שם), זה קרח ועדתו, דכתיב בהם סורו נא מעל אהרי האנשים הרשעים האלה וגו' (במדבר י"ו כ"א), אלו נכנסו להקריב במחלוקת ויצאו שרופים, ואלו נכנסו להקריב שלא במחלוקת ויצאו שרופים, (כג) דכתיב אתרי מות שני בני אהרן (ויקרא ט"ז י"א),

(כד) לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב' ב'), ר' אבא בר כהנא אמר, מה מעורבב הוא השחוק שאומות העולם שוחקין (כה) בבתי טרמיטאות, ובבתי קרקיסאות שלהם, ולשמחה מה זו עושה (קהלת שם), מה טיבן של תלמידי חכמים להיות עושין שם (כו) ד"א לשחוק אמרתי מהולל, (כז) א"ר אחא, אמר

שלמה

רב שעשו כל גופו ככברה, וצמדרש איכה פ' נדיק הוא ה', הנוסחא א"ר מני שלב מחלת
 חמים יורו צו עד שנעשה גופו ככברה. (שז) וטוב רואי, פה חסר וז"ל כמו שהוא צמדרש
 וייר שם א"ר יצחק טוב רואי שכלה כל הרואהו נזכר לתלמודו, וקה"ר שכל מי שהוא
 רואה אותו נזכר את תלמודו, וניי משא צייר סימן א' כבצ כל מי שרואה אותו צתלים
 דל"כ היה לו לומר מי שראה אותו עכ"ל, וצברכות כ"ז ע"צ אמרו עליו הרואהו צתלים
 יפנה לחסידות. (יו) צנדרק, עד הנצבע, חסר צכ"י כרמולי, ע"י השמטת המעתיק.
 (יח) זה צנה, הכונה שכלל יסודותיו ותקן לבו עליו לצנותו, אף ה"י עזר צעדו. (יט) ומלך
 שם, זה גם צכ"י כרמולי ונוי"ר ותנחומא אחרי ותנחומא ואתתקן, אבל צכ"י אקספ"ר
 ארבעים וחמש שנה וכן איתא צמילה י"א ע"צ, ונצברכנר מנלן דארבעין וחמש שני מלך.
 (כ) אשר השנינו כ', ומלן עד כאשר שצוה חסר צו"ר ע"י השמטת המעתיק. (כא) צנה
 השנינו, צקה"ר צנה השנינו א"ר יומי [נר הניח] צברות השנינו ר' אשר צמנח
 השנינו וקכ"ל גם לפיננו, וצתנחומא ואתתקן נוסף פה מואמר גדול מואי מירדתיא כ',
 א"ר יצחק ששמו כרים וכסותו מתתיהם ע"ש והוא נממור דברים ס"ה ע"א, אבל
 וצתנחומא אחרי אינו. (כב) ויקרו את עיניו, אשר זה ס"ס צו"ר וצכ"י אקספ"ר,
 הה"ד מקרה אחד לנדיק ולרשע. (כג) זה אהרן, כ"ה גם צכ"י אקספ"ר, אבל צכ"י
 כרמולי וצו"ר וקה"ר אלו צני אהרן דכתבי צהון כ', ועיין ידי משא צו"ר שם, וצילקוט
 שמיני רמז תקכ"ד דהיינו רמז מוצא המאמר הזה בשם הפסיקתא כמו שהוא לפיננו זה
 אהרן. (כד) דכתבי אחרי מות, כ"ה גם צכ"י אקספ"ר וצקה"ר אה"ר אחרי מות, אבל
 צכ"י כרמולי וצו"ר נאמר ד"א אחרי מות שני צני אהרן. (כד) לשוק, נשנה צקה"ר פ'
 וצתנחומא אחרי וצילקוט רמז תתקס"ז, וצו"ר שם חסר מואמר גדול. (כה) צצתי
 טריטלות וצבתי קרקיסות, עיין פסקא איכה הערה י' וי"א. (כו) ד"א לשוק, צקה"ר
 מקום המאמר הזה אחר הדרוש להלן, ד"א לשוק מה מעורצנ השוק ששקה מדה"ד
 על דור המצול. (כז) א"ר אחא אחר שלמה כ', צקה"ר א"ר אחא אחר שמואל שלמה
 הן הדברים ששקה עליהם מדה"ד ולכסוף הוללתם ועירצנתם, אין ספק שצמקום אחר
 שמואל צ"ל אחר שלמה, ועיין יד"מ שם, וכן נשנה המאמר הזה צירושלמי סנהדרין פ"ב
 ה"ה, א"ר אחא אחר שלמה ג' דברים ששקה עליהם מדה"ד חוללתם, ועיין יפה מראה

DE

קסמ

שלמה דברים ששחק עיהם מרת הרין הוללים, כתיב (בח) לא ירבה לו נשים (דברים י"ז י"ז), וכתיב ויהי לו נשים שבע מאות ופגשם (כט) שמונה מאות (מ"א י"א ג'), (ל) כתיב לא ירבה לו סוסים (דברים שם י"ז), וכתיב ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו (מ"א ד' ו'), וכתיב וכסף וזהב לא ירבה לו מאד (דברים שם י"ז), וכתיב ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים (מ"א י' כ"ז), (לא) ולא היו נגנבות, א"ר יוסי בר חנינא, אבנים שלימות של עשר אמות ושל שמונה אמות היו, (לב) תני ר' שמעון בן יוחאי אפי' (לג) משקולת שהיו בימי שלמה של זהב היו, אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה (מ"א י' כ"א). (לד) ולשמה מה זו עושה, (קהלת שם) א"ל הקב"ה (לה) מה עטרה זו עושה בידך, רד מכסאי, (לו) באותה שעה ירד מלאך ברמות שלמה, וישב לו על כסאו, והיה שלמה מחור על כל בתי כנסיות, ועל כל בתי מדרשות, שהיו בירושלים, ואמר להן אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים (קהלת א' ב'), והן אומרים לו שלמה המלך (לו) יושב על כסאו ודן, ואת אומר אני שלמה, ומה היו עושין לו, היו מכין אותו בקנה על ראשו, ונותנין לפניו קערה של גיסיק, (לח) באותה שעה היה אומר, הבר הבלים אמר קהלת (קהלת א' ב'):

ד"א

הערות ותקונים.

ס ונק'ע סס. ודרש מהולל כמו מחולל. (בח) לא ירבה לו נשים, כ"ס ככל המקומות, אך בתחומא אחרי נאמר נחתלה לא ירבה לו סוסים כי כן הוא מוקדם נקרא, ועיין יפה מראה צירושלמי סנהדרין פ"ב סיען י"א, ועיין פסקא ויהי ציוס כלות משה הערה קל"ב. (כט) שמונה מאות, ג"ל שלש מאות, וצירושלמי סס מציא מקרא אחר והמלך שלמה אהב נשים נכריות, גם נוסף סס רצ"י אמר אהב ממש לנות, חניני בן אחי ר' יהושע אומר על סס לא תתחנן נס. ר' יוסי אומר לדברי תורה ולקרבן תחת כנפי השכינה, ר' ליעזר אומר על סס (נחמיה י"ג) אותו החטיאו הנשים הנכריות, אשכח תימר רצ"י ותניא ור' ליעזר חדא, ור' יוסי פליג על תלתיסון, ע"ש בשירי קרבן ד"ה אשכח. (ל) כתיב לא ירבה לו סוסים וכתיב ויהי לשלמה וגו', צירושלמי י"ס סס הוספה נאמנה, בטללים היו ר"ל הסוסים היו בטלים ממלאכתן ולכן נענש אצל כדי מרכבתו שרי גם נוסף סס וההדיוט מותר בזבול ושיי אלה יחד המה מאלתר מוסגר עיין ציפ"מ ושירי קרבן. (לא) ולא היו נגנבות, מוצא נסס הפסיקתא שילוק מלכס רמז קנ"ה והנין פסיקתא מוסב על המחור ולא היו נגנבות. (לב) תני רצ"י שבע צירושלמי סנהדרין סס. (לג) משקולת, שדרך העולם לעשותם מאזנים ונקס"ר סייס והיו משתמשים בכלי משקלות של זהב קנטרין וכל משקל ומשקל גדול וקטן של זהב היו, ודרש לה מדכתיב אין כסף נחשב בימי שלמה והמשקלות לתשנן עשוין והיו של זהב כן פי' צק"ע סס. (לד) ולשמה מה זו עושה צירושלמי מציא רק. רישא דקרא לשמוק אחרתי מהולל אף אם הדרוש הוא על הסיפא וע"ש צקרבן עדה. (לה) מה עטרה זו עושה בידך, דרש לה מדכתיב ולשמה מה זו עושה וכתיב עטרה נעטרה לו אמו ציוס שנתת לנו. (לו) נאמנה שעה, צירושלמי סס ר' יוסי בר חנינא אמר צאומה שעה ירד. (לז) יושב על כסאו, צירושלמי סס יתיב על כסילין, ונאגדת ירושלמי עם יפ"מ כסילין נטעות והמלה יונית עין ערוך ערך כסלקי, והמוספי הציא סס את דברי הירושלמי. (לח) צאומה שעה היה אומר, בתחומא אחרי צאומה שעה אמר חס היה חלקי מכל עמלי, גם י"ס סס הוספה י"א קנס צידו וי"א קודו וי"א קו שררתים צאומה שעה אמר שלמה הנל הנלים אמר קהלת, וכעין זה מנאצי צירושלמי סנהדרין סס, צאומה שעה אמר חס היה חלקי מכל עמלי, אית דמריק חוטרת ואית דמריק קינא ואית דמריק קישרתים, ופי' הירד צבל ק"ע, י"א מקלו וי"א עמיתו וי"א אזור שבה היה כיכר שהן של מלך עכ"ל, וכן נאמנה צקרבן פ' וכל אשר שאלו עיני חס היה חלקי מכל עמלי מאן דאמר קודי ומאן דאמר קשרתים, גם צפ' צמתי וראה, חס היה חלקי מכל עמלי, מאן דאמר קודי ומייד קני ומייד קשרתים ע"כ, ומזה י"ס לתקן בתחומא שג"ל מלה אחת קשרתים כי נכרדה המלה ועשית קו שררתים, ולדעתו אין כוונת המחור כפי' הרב צבל ק"ע שבה היה כיכר שהן של מלך אך נהפוך הוא שסס דברים קלים אשר ישנם ציד כל הדיוט כמו שהנאצי להלן נהערה

ד"א לשחוק אמרתי מהולל (קדלת ב' ב'), (לש) אמר ר' פנחס (ט) הן דרחבה מעורבב מה חירותא עברא. מעשה בארם אחד (מא) מגדולי הדור שהיו בבבל, (יב) שהיה משיא את בנו ברביעי בשבת, ועשה (מג) סעודה לחכמים, אמר לבנו עלה והביא לנו הבית של יין מן העלייה, עלה והכישו נחש ומת המתין לו לירד, ולא ירד, אמר אביו אני עולה וארע מה טיבו של בני, עלה ומצאו שהכישו נחש ומת, ומוטל בין התביות, מה עשה המתין עד שאכלו ושחו האורחין, כיון שאכלו ושחו, אמר להם לא לברך ברכת חתנים (מד) על בנו של אותו האיש לחופתו באתם, אלא בואו והכינו אותו לקבורה, עאל ר' זכאי דבבל, ואספיד עליו לשחוק אמרתי מהולל. (מה) ד"א לשחוק אמרתי מהולל, מה מעורבב הוא השחוק ששחק מרת הדין על דור המבול, דכתיב שורו עבר ולא יגעיל (איוב כ"א)

הערות ותקונים.

זו צגס הערוך גסם כלי חרס היה עמדו, ואך חלה נשאר לו אחר מלכותו, וכן חראה צנסהדרין דף כ' ע"ב לנסוף לא מלך חלא על מטחו שנאמר הנה מטחו שלשלת וגו' ולנסוף לא מלך חלא על מקלו, שנאמר זה היה חלקי מכל עמלי, רב ומואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו, ופירש"י גונדו טליתו ונסדר טהרות (כלים פ"י) פי' רב האין גאון מקודו היא מקודה של חרס [עיין סוטה ל"ב ע"ב] ודומה לו חד אמר קודו וחד אמר מקלו והיא מקודה שזוים זה מים ע"כ, ומה שגרסם שם צרש"י על חד אמר קודו וי"ר פי' אחרי' אין זכר מזה לפנינו צו"ר אך כוונת רבינו האין גאון הוא לש"י גיטין ס"ח ע"ב, כי ז"ל רבינו האין גאון צפי לטהרות שם כדגרסינן לענין גיטין חה היה חלקי מכל עמלי חד אמר קודו וחד אמר מקלו עכ"ל, ולפנינו צניטין וצנסהדרין שם קודו צניקוס גונדו עיין צרש"י גיטין שם וכן היה לפני הרב צעל הערוך צגמרא שם, כי צערך קד צ' כתב צ"ל צנסהדרין דף כ' וצו"ר צריש אחרי מות חה היה חלקי מכל עמלי, רב ומואל חד אמר מקלו וחד אמר קודו פי' מקלו שסומך עליו והואך מוקוס למקוס קודי קערה של חרס שאוכל עליה בכל מקום שהולך כמו מקודה של חרס והוא מכלי גולה עכ"ל, וצערך ערך קצר כתב ח"ל צנסקא דאחרי מות, וצו"ר צריש אחרי מות חה היה חלקי מכל עמלי, ח"ל קידים ח"ל קנים וח"ל קושרתים ע"כ, עינינו הרואות שהיה לפנינו צנסקתא וצו"ר כן וגשמת מהמעתיקים. (לש) ח"ר פנחס, נכסה צקס"ר פי' לשחוק אמרתי מהולל, וצו"ר פי"כ המאמר הזה אחר ר' לוי פתח דלסלן, ונתחומא אחרי חסר כל המאמר הזה, עד מה מעורבב הוא השחוק שחקס מידת הדן על דור המבול. (ט) הן דרחבה מעורבב מה חירותא עברא, המלות האלה חסרים בכ"י כרמולי, וצכ"י לקספארד דרוחבא וצקס"ר דרחבא, ובשלתם טעות וז"ל דחוכה, כמו שהוא צו"ר פי"כ אס הדין דחוכא מעורב [ז"ל מעורבב] מה חירותא מהניא, וצערך ערך קד צ' הביא ח"ל, צו"ר צריש אחרי מות כו'; הן דחוכא מעורבב מה חירותא עברא, ס"א הן דחוכא מעורבב, חרגוס צשחוק צחוכא ע"כ. (מא) מגדולי הדור שהיו צנבל, צכ"י כרמולי וצו"ר מגדולי כנול, גס צסוס המאמר תחת ר' זכאי דצנבל, הנוסחא שם ר' זכאי דמן כנול, וצכ"י לקספארד וקס"ר הגי' צו"ר לפנינו, ומלחמי המאמר צנתחומא רש עמיני, וצס הגי' מגדולי צנבל, אך צססוס גס שם ר' זכאי דכנול. (מב) שהיה משיא את בנו ברביעי בשבת, צו"ר שם הגי' שהיה משיא את בנו, וברביעי שלו זימן אורחים, וח"כ הכוונה שרביעי לשצעת ימי המשחה עשה סעודה, ולפי הגי' שלפנינו שהיה משיא את בנו ברביעי בשבת, נקט לשון זה עפי' המשנה ריש כתובות, צתולה נשאת ליום הרביעי. (מג) סעודה לחכמים, צכ"י לקספארד סעודה לשאננין. (מד) על בנו של אותו האיש לחופתו צלחם, פה חסר וכ"ל על בנו של אותו האיש (נלחם, צלו וצרכו עליו צרכת חלנים, לא להכניס בנו של אותו האיש) לחופתו צלחם, והשמיט המעתיק מן האיש ח' להאיש שני, וצו"ר לנכון צכ"י לקספארד וכרמולי, וצמקומות האחרים שרשמי. (מה) ד"א לשחוק אמרתי מהולל, המלות האלה חסרות צכ"י, והוספתים אנכי כמו שהוא צכ"י לקספארד, וצו"ר חסר המאמר הזה, וצכ"י כרמולי חסר מכלן עד אס על פיך יציה נהר, כי נלמד דף שלם מוחך הספר וצקס"ר מוקוס המאמר הזה למעלה והוא ד"א השני, וצנתחומא אחרי מות אשר נשמת שם דרוש ר' פנחס כמ"ש לעיל הערה ל"ט, התל פה צמאמר הזה וקרא את שם ר' פנחס עליו

כ"א י'), וישלחו כצאן עויליהם (שם שם י"א) ישאו בתוף וכנור (שם שם ט"ו) א"ל הקב"ה ולשמחה מה זו עושה (קהלת ב' ב'), חייכם שאמחה אתכם מן האדמה, דכתיב וימח את כל היקום (בראשית ז' כ"ג):

ד"א לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב' ב'), מה מעורבב הוא השחוק ששחקה מרת הרין על אנשי סרום, דכתיב ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש. אויב כ"ח ה'), מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו (שם ו'), נתיב לא ידעו עיש ולא שופתו עין איה (שם ז'), ולא הדריכוהו בני שחין ולא עדה עליו שחל (שם ח'), וכיון שאמרו ומו' נשכח את הרגל מבינותינו, דכתיב פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו (שם שם ד'), א"ל הקב"ה ולשמחה מה זו עושה, חייכם שאשכח אתכם מן העולם, הה"ד וה' המטיר על סרום ועל עמורה נפריה ואש וגו' ויהפך את הערים האל (בראשית י"ט כ"ד וכו'),

(מו) ד"א לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב' ב'), מה מעורבב הוא השמחה ששחקה מרת הרין על אלישבע בת עמינרב, ראתה (שם) ארבע שמחות ביום אחד, ראתה בעלה כהן גדול, ויבמה מלך, אחיה נשיא, ושני בניה סגני כהונה, וכיון שנכנסו להקריב ויצאו שרופים, נהפכה שמחתה לאבל, אחרי מות שני בני אהרן, (מט) ר' לוי פתח אמרתי להוללים אל תהולו (תהלים ע"ה ה'), להוללים (ג) למערבבא, אלו שלבם מלא עליהם (נא) חלחוליות חלחוליות רעות, ר' לוי (נב) הוי קרי להון (נג) ווי ניה, אילו שמביאין אללי לעולם: ולרשעים אל תרימו קרן (שם), אמר הקב"ה לרשעים הצדיקים לא שמתו בעולמי, ואחם מבקשים לשמות בעולמי, (נד) אדם הראשון לא שמת בעולמי, ואחם מבקשים לשמות בעולמי, ר' לוי (נה) בש"ר שמעון בן מנסיא, תפוח עקבו של אדם הראשון

הערות ותקונים.

עליו. (מו) נשכח את הרגל, הכוונה שלא הכניסו שם רגלי אורחים, כדליתא צנסהדרין ק"ט ע"א, למה לנו עונשי דרכים שאין צאין אלינו אלא לתסרונו ממונונו צלו ונשכח תורת הרגל מארצנו. (מז) ד"א לשחוק כו' על אלישבע, נשנה בקה"ר ותנחומא אחרי, וחסר צכ"י כרמולי, ומוצא צילקוט שמיני רמז תקכ"ד ד"ה וימותו צס"ה הפסיקתא. (מח) ארבע שמחות, כ"ה בקה"ר ותנחומא וילקוט, אצל צו"ר וצנחנים ק"צ ע"א וצסד עולם פ"ה, חמס שמחות היתה אלישבע יתירה על צנות ישראל צמח מלך, אישע כ"ג, צנה סגן (פירש"י אלעזר), צן צנה (פנחס) משות מלחמה, ואחיה (נחשון) נשיא. (מט) ר' לוי פתח, חסר צכ"י כרמולי ונמצא צנחומא אחרי, וצילקוט שמיני רמז תקכ"ד צס"ה הפסיקתא, וצו"ר פ"כ תקומו לפני הדורש על לשחוק אמרתי מהולל. (ג) למערבבא, מפרש הוללים לשון עירוב וסכסוך וכן הוא צו"ר פ"כ, אצל צו"ר פ"ז כי קנאתי צהוללים צמערצא צומרים אלו שלבם מלא הוללת רעות צ"ל צמערצבא, ומלת "אומרים" יתירה, כי טעות אחד המעתיקים הוא שלא הצין מלת צמערצבא שפ"י עירוב וסכסוך, לכן גרס צמערצא והוסיף מלת צומרים, ויש לתקן ג"כ שג"ל חלחולת רעות כמו שהוא לפנינו. (נא) חלחוליות, מוצא צערוך ערך חלחולת, ה"ל צו"ר צריש אחרי מות וצפסיקתא דאחרי מות אמרתי להוללים אל תהולו למערצבא אלו שלבם מלא חלחוליות רעות פ"י מתצנות רעות ע"כ. (נב) הוי קרי, צו"ר הוי צוח להון, וצילקוט שמיני רמז תקכ"ד, רצי קרי להון צ"ל ר' לוי קרי להון. (נג) ווי ניה, כ"ה גס צכ"י אקספארד, אצל צו"ר פ"כ וצילקוט שם אלליא, וצנחומא שם ר' לוי קורא להון פסוק זה הוללים אלו שכן מצינים אללי לעולם, ולדעת י' לתקן צפסיקתא לפנינו שג"ל והנייה כמו שהציג הערוך. ערך צו"ר צס"ה וצ"ר אחרי ר' לוי קרא יתרון צהיינא כו' פ"י שמחים צכל עת ע"כ, וע"ז כתב המוספי צנוסחת דיון כתוב אלליא ע"כ, הרי תראה שכן היתה לפני הערוך צו"ר, והמדפיסים השמיטו המלה הזאת והציגו צנחומא המלה אלליא, ואולם צו"ר פ"ז נשנה המאמר הזה, וגם נמצא כמו שהיה לפני הרב צעל הערוך ר' לוי קרא ליה זהויא אלו שמצינן אללי לעולם ע"כ, ופי' זה"ה צלשון ערבי משחק. (נד) אדם הראשון, מכאן עד לשמות צעולמי, נשט צו"ר שם. (נה) צס"ה ר' שמעון בן מנסיא, צכ"י אקספארד צטעות צג"ר מנסיא. (נו) וכן שאר

הראשון (גו) וכו' שאר קטיעא דכוותה פרשת פרה, עד ואחר כל השבת הזה כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג' י"ט).

אברהם לא שמח בעולמי, ואתם מבקשים לשמוח בעולמי, אברהם נולד לו בן למאה שנה, ולבסוף א"ל הקב"ה קח נא את בנך וגו' ושם כ"ב ב'), והלך אברהם מהלך ג' ימים, הה"ד ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק (שם שם ר'), מה ראה ראה ענן קשור על גבי ההר, (גו) אמר לבנו בני רואה אתה מה שאני רואה, א"ל הן, א"ל מה אתה רואה, א"ל אני רואה ענן קשור על גבי ההר, אמר לנעריו רואים אתם מה שאני רואה, א"ל לאו, א"ל הואיל ואין אתם רואים כלום, והחמור איננו רואה כלום, שבו לכם פה עם החמור (שם שם ה'), (נח) עם הדומה לחמור, מה עשה נטל את יצחק בנו ועלה (נט) לראש ההר, ובנה את המזבח, והעריך את המערכה, וסידר את העצים, והעקידו על גבי המזבח, ונטל את הסכין בידו לשוחטו, אילולי שא"ל הקב"ה אל תשלח ירך אל הנער (שם שם ו"ב), (ס) כבר היה שוחט, אילולי דאמר קודשא בריך הוא אל תשלח ירך אל הנער כבר הייתי שוחט, (סא) אמרה ליה ווי לך ברא דעלובתא, (סב) לא הספיקה לומר הדבר עד שיצתה נשמתה, הה"ד ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה (שם כ"ב ב'), מהיכן בא, מהר המזריה: כביכול

הערות וחקונים.

שאר קטיעא, פה קצר המעתיק, וגם ככ"י הקספארד יען כי כבר נמצא נפסקא דפרה, ולפני הרצ נצל הערך היה המאמר הנחמר פה על מקומו כמו שהציג צערך דסקר, שני דסקרין נחס ספקא דפרה ופסקא דאחרי מות, וכן צערך שלם כתב צויר נריש אחרי מות ונפרשח [נ"ל ונפסקא] אחרי מות, ופסקא דפרה י"ג חסות קשר לו הקציה כו', גם נתחנמא אחרי צויר ישו פה, אך צויר נשעט מן לא כ"ל שיטת חסות כו', עד קלסתר פניו עאכץ, ועיין מה שהערותי נפסקא דפרה הערה קי"ז קי"ח קי"ט.

(גו) אמר לצנו, נשנה נקס"ה כי לך אכול בשמחה לחמך, ונתחנמא אחרי קצר המעתיק וכתב "כדאיתא לעיל סדר וואר" ושם הלשון משונה קצת. (נח) עם הדומה לחמור, יצמות סי"ז ע"א ושם נסמן. (נט) לראש ההר, צויר והעלהו הרים והורידו נבעות [נ"ל נקעות עיין מ"כ] העליהו על אחד מן ההרים. (ס) כבר היה שחוט, אח"כ נשעטו הדברים האלה, וכנצל יצחק אצל אמו אמרה לו הן היית [ככ"י הקספארד] מה עשה לך אצרך אמר לה נעלי אני והעלי הרים והורידו נקעות, והעלי לראש הר אחד ונכנס מנצח, וסדר המערכה והעריך את העצים ועקד אותי על גבי המזבח, ולקח הסכין לשחטני ע"כ, כמו שהיה ככ"י הקספארד, ונקס"ה פ' לך אכול בשמחה גם צויר, אך המעתיק צויר שם קצר נאמנע וכתב מלת וואר, כי סימן על מאמר שלפניו, ונ"ל וכו' נחקרם ונחמר, ועיין נתחנמא וואר נשמים קצת, ועיין פדר"א פל"ג כנצל אברהם מהר המזריה חרה אפו של שטן שראה שלא עלתה ידו אחת לבו לבטל קרבנו של אברהם, מה עשה הלך ואמר לשרה כו' ע"כ, וכן נתחנמא וירא הני' נאותה שעה הלך השטן אצל שמה ומדמין לה כדמות יצחק והוא הסבין יותר מאשר לפניו שאל יצחק נבעמו לאמו, גם מונח המאמר הזה צילקוט וואר רמז ק"א דב"ה אברהם אברהם שהיה מפסקא דר"ה, ונאמנע מן א"ל יצחק לשרה נעלי הוא מפסקא שלפניו. (סא) אמרה ליה כו' דעלונתא, זה חסר ככ"י הקספארד, וצויר הטוס' צרי דריותי ומפרש המ"כ הוי על צן השכורה על עננה אמרה כן כלומר האשה העלונה והמטורפת עכ"ל, ואין צורך לדונק הזה, אך ט"ס הוא ונ"ל דעלונתא כמו שהוא לפנינו פה, והוא מלשון הנעלנים ואינן עולזין. (סב) לא הספיקה לומר הדבר, ככ"י הקספארד לנחור הדבר, וצויר נאמר נאריכות לשון, נאותה שעה צווחה שעה קולות כנגד שם תקיעות, אמרו לא הספיקה את הדבר עד שמתה, הה"ד ויצא אברהם לספור לשרה ולבכותה, ומהיכן בא ר"י צ"ר סימון אמר מהר המזריה נא והיה אברהם מהרהר בלבו ואומר שמה ח"י נמצא צו פסול ולא נתקבל קרבנו, יצאה צ"ק ואומרת לו לך אכול בשמחה לחמך ע"כ, ונפדר"א פל"ג איתא מיד התחילה צוקה ומיילת צכחה שלם צכיות כנגד שלם תקיעות, שלם יללות כנגד שלם יצנות, ופרשה נשמתה ומתה ע"כ, והמ"כ צויר שם הציג דברי פדר"א אך לא קרא שמה עליהם רק כתב מנצח, והמנצח

(סג) כביכול הקב"ה לא שמח שמחה בעולמו, ואתם מבקשים לשמוח בעולמו, (סד) שמח ה' במעשיו, אין כתיב כאן, אלא ישמח (תהלים ק"ד ל"א), עתיד הקב"ה לשמוח במעשיהן של צדיקים לעתיד לבא: ישראל לא שמחו בעולמי, ואתם מבקשים לשמוח בעולמי, שמח ישראל, אין כתיב כאן, אלא ישמח ישראל (שם קי"ט ב'), שעתידין ישראל לשמוח במעשיו של הקב"ה לעתיד לבא. א ל י ש ב ע בת עמינרב לא שמחה בעוהו ואתם מבקשין לשמוח, שאר קיטעא דכוותא קמיותא: (סו) ר' יודן דמן גליא פתח, (סז) אם על פיד יגביה נשר (איזב ל"ט כ"ו), אמר הקב"ה לאהרן (סח) על מימר פומך הייתי מסלק שכינתי מעל גבי הארון, (סט) מקדש ראשון. סלע ישכון ויחלונן (שם שם ב"ח) לינה אחת מקדש שני על שן סלע ומצודה (שם) לינות הרבה, (ע) דתנינן תמן משניטל את הארון אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים, ושתי' היתה נקראת, ולמה נקראת שתי', (עא) א"ר יוסי בר הלפתא שממנה הושחת העולם. (עב) וכיצד היתה תפלתו של כהן גדול ביום הביפורים, ידי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתהא השנה הזאת (עג) גשומה שחונה מלולה, שנת זול, שנת שובע, שנת רצון, שנת

הערות ותקונים.

והמציאה הזאת הוא מפורש בפדר"א. (סג) כביכול הקב"ה, צו"ר מקום המאמר הזה אחר ישראל לא שמחו. (סד) ישמח ה' במעשיו, נתנחומא אחרי ישמח ה' צעשיו אין כתיב אלא ישמח ה' במעשיו ואין לו מונח כלל, אך ל"ל כמו שהוא לפנינו. (סה) שאר קיטעא, קצר המעתיק המאמר הכתוב כבר למעלה על אודות אלישבע, וכן חסר צכ"י אקספארד ותנחומא אחרי, אבל צו"ר נכלל פה המאמר רק הני' היל, ראשה חמשה כתרים ציוס אחד, עיין מ"ש למעלה המרה מ"ח. (סז) ר' יודן דמן גליא פתח, ר"ל על הכתוב אחרי מות פתח צוה הדרשה, ונשנה צו"ר פ"כ, ונתנחומא אחרי הני' ר' יוחנן צ"ר יודן, וצליקוט איז רמז מתקבץ בשם התנחומא צלי שם האומר, וצכ"י כרמולי מתחיל כאן מאמר הזה אחרי אשר נשמע עד כה דף שלם כמו שהעירוני למעלה הערה מ"ה והכוונה במלת גליא על ארץ צרפת ועיין לעיל פסקא בחדא השציעה הנרה כ"ו, ומורגל צדרז"ל כמו פסיוות הצלות מנליא לאספמיוא (ציוות ס"ג ע"א), ר' משה דגליא (ו"ר פ"ט וסכ"ז), מנליא לאספמיוא ותנחומא (ו"ר פכ"ט ותנחומא ריש ויאל). (סז) אם על פיך, רש"י צלויז שם מפרש פסוק זה עד סוף הפרשה ע"פ הפסיקתא, וצפוק כ' ורצותיו דיימו כל ענין זה בזהרן בפסיקתא דאחרי מות עכ"ל. (סח) על מיומר פומך, אח"י חסר [הייתי תשרה שכינתי על גבי הארון או על מיומר פומך] הייתי מסלק כ"ו, והשמיט המעתיק מן הייתי להייתי, ומאמר לנכון צכ"י אקספארד וכרמולי וצו"ר ותנחומא, והכוונה שדורש על פיך יגביה נשר קלי על הקב"ה כמנחור בפסיקתא רבתי פמ"ז יגביה נשר זה הקב"ה דכתיב (דברים ל"ז) כנשר יעיר קנו. (סט) מקדש ראשון כ"ו, פה יש ערצוב דברים וכז"ל סלע ישכון זה מקדש ראשון לינה אחת, ויחלונן זה מקדש שני, על שן סלע ומצודה (סס) לינות הרבה, והכוונה כי דורש המקרא סלע ישכון ויחלונן על מקדש ראשון ועל מקדש שני, ודרש סלע ישכון על מקדש ראשון שזו היה עיקר השראת השכינה שהיה שם ארון, ומלת ויחלונן דרש על מקדש שני שלא היה בו ארון ולא שידן צו לשון ישכון רק ויחלונן בדרך ארעי, ומה שאמר לינות הרבה על צית שני, יען נמשך זמן קיומו עשר שנים יותר מצינת ראשון, ובפסיקתא רבתי פמ"ז איתא צוה"ל, ד"א סלע ישכון צננין הראשון שהיה שם ארון, ואפי' צננין השני שלא היה שם ארון אלא אבן היה שם כבודו על שן הסלע ומצודה כ"ו. (ע) דתנינן תמן, ומשה יומא ל"ג ע"ב. (עא) א"ר. בן הלפתא צנצלי יומא כ"ד ע"ב איתא תנא שממני הושחת העולם, והוא בתוספתא יומא כ"ז וצירושלמי יומא פ"ה ה"ג מוצא זה בזה ר' יוחנן. (עב) כיצד היתה תפילתו, עיין יומא ל"ג ע"ב ותענית כ"ד ע"ב, וצירושלמי יומא פ"ה ה"ג ה"ב הנוסחא כמו לפנינו פה, אך נוסף שם ואל תפנה לתפלת עונתי דרכים, וכ"ה גם צו"ר והכוונה שהם מתפללים לכל ירדו גשמים, וצנלי שם ולא תכנס לפניך תפלת עונתי דרכים, וצסדר עבודה לוי"ח נוספו בתפלה הזאת דברים אשר אינם פה כי הצינו אותה ע"ס א"ב. (עג) גשומה שחונה מלולה, כ"ה צירושלמי

שנת ברכה, שנת משא ומתן, שנת שלא יצטרכן עמך בית ישראל זה לזה, שנת (עד) שלא יגביהו עמך ישראל שררה אלו על אלו, ורבנן אמרו על אחינו שבשרו, שלא יעשו בתיהם קבריהם ורבנן דקיסרין אמרו על אחינו שבסרין, שלא יגביהו שררה אלו על אלו. (עו) משם חפר אוכל (איוב ל"ט כ"ט), משם (עו) היה מילול אוכל לכל ימות השנה, למרחוק עיניו יביטו (שם), מראש השנה הזה צופה ויודע מה בסופה, הא כיצד, בשעה שהיה צופה ורואה עשן המערכה עולה לדרום, היה הוא יודע שבדרום שובע, עלה למערב היה יודע שבמערב שובע, לצפון היה יודע שבצפון שובע, עלה למזרח היה יוד (עו) שבמזרח שובע, ואחר כל השבת הזה ואפרוחיו יעלעו דם (שם שם ל') חמי אפרוחין (עו) מעגענין בארמה (עט) ושתיק, אלא (פ) ובאשר דללים שם הוא, (שם) שם היה השכינה: 7

הערות ותקונים.

ס, אלזל צנצלי שם שחאף שנה זו נשומה ושחונה, שחונה מעליותה היא (אדרנא גריעותא היא צנמחא תענית ס) אלל אימא אס שחונה תחא נשומה ע"כ, ונתענית מוסיף עוד סלולה, ועפ"י צמדר ענודה הנוסחא שנה טלולה ונשומה אס שחונה, ונתנחומא הוסי' דשונה נשומה וטלולה ז"ל שחונה נשומה. (עד) שלא יגביהו עמך ישראל, צירושלמי רבנן דקסרין אומרין ועל עמך ישראל שלא יגביהו שררה זו על גב זו ועל אנשי השרון היה אומר יס"ד מלפניו ה' א"חא שלא יעשו נתיקין קנריהן ע"כ, וצו"ר אחרי רבנן דרומא אמרו על אחינו שבשרו, ושרון מקום היה צאי' חוד עמך מלל חול, ולפרקים נא רוח חזק והיה מהפך החול עליהם ועל נתיבם ויאצדו מתוך הקהל, גם היה נתיבם צלי יסוד חזק ונכוניס לפול כמו שחארה צמנה סוטה מ"ג ע"א ר"א אומר אף הצונה צית לנתיב צמרון לא היה חזר. פירש"י מקום הוא שמו שרון, ואין הקרקע יפה לנתיב, ולא הי' דבר קיימא שפעמים נרדף להדס בצנע שנים עכ"ל, וכן אמרו צנמחא שם (מ"ד ע"א) תחא מפני שמתדשין אותו פעמים בצנע, ופירש"י שמתדשים אותו שאינו מתקיים בצנעה, בצמיטה עכ"ל, וכן צירושלמי סוטה פ"ח ה"ז, חני ר' אלעזר אומר אף אנשי השרון לא היה חחרין שכן מתחדשין פעמים בצנע אף כהן גדול היה מתפלל עליהן צויה"כ שלא יעשה נתיבם קנריהם ע"כ. (עו) משם חפר, הוא סיוס המקרא סלע ישכון. (עו) היה מילול אוכל, פי' מתפש ומנבא לו אוכל כי חפר הוא מלשון ויחפרו לנו את הארץ, ומרגלים תרגמוו מאלילא, וכמו שהוא צפסיקתא רבתי פמ"ז פסקא אחרי מות, משם חפר אוכל, משם חיר לו את השנה אס טובה ואס רעה, וכשהיה כהן מתפלל כהן ואומר י"ר מלפניו ה' שחאף השנה הזאת כו', ואין חפר מאכל אלל לשון יליל [ז"ל מיליל] ויחפרו לנו את הארץ ע"כ. ומהרצ צעל מ"כ נעלם זה, לכן כתב צו"ר ה"ג משם היה נוטל אוכל של כל ימות השנה, ופי' משם מתוך אותו אמן שתייה היה מתפלל על ישראל צפסוק מזויותיהם, וגירסת מילר ר"ל מנבא ומתחנן כעני צפתא עכ"ל, וכן העיר היס"ת ומהר"ם ז"ל ונתנחומא אחרי משם היה מאכיל אוכל לכל ימות השנה. (עו) שצמחא שובע, פה חסר עלה כלפי רקיע היה יודע שכל העולם שבע, כמו שהוא צכ"י אקספארד וברמולי וי"ר ותנחומא. (עו) מעגענין צאדמה, וכיה גם צכ"י אקספארד, אלזל צכ"י ברמולי מעגענין צאדמה, צו"ר מעגענין צאדמה, ונתנחומא אחרי מעגענין צדס, וצכולס צעעות, וז"ל מעגענין צאדמה כמו שמוצא צערך ערך עגע ח"ל, וצדס עננים סוטה [צראשית מ"ט י"א] ת"י [גם צינע] מעגענין צדמא [לפנינו צאדמה] צו"ר ר"ס אחרי מות, וצפסיקתא דאחרי מות, ואפרוחיו יעלעו דם חמי נחליה מעגענין צדמא ושתיק עכ"ל, וכן המתרגמן הביא את המתרגום צערך עגע, ועיין לעיל פסקא ויהי צלח הערה ר"י, וצערך מלך ערך אדמה צדא צס המעריך שכתב צר"פ אחרי, מעגענין צאדמה פי' צדס עכ"ל והיתה שלא העיר צכ"י מעגענין, וכן ז"ל צאדמה כי תר' דס אדמה. (עט) ושתיק, דורש דס לשון שתיקה כמו וידום אהרן, ומ"מ אין מקרא יוצא מדי פשוט ודרש תרתי, והכוונה שאחרי כל הכבוד הזה ראה מיתת שני בניו והחריס, ועיין רש"י אינן שם שכוון צירושו לחומר הפסיקתא. (פ) ובאשר חללים שם הוא, פה חסר וכייל צאשר חללים נדב ואכיה, שם הוא השכינה כמו שהוא צמדרש וי"ר פ"כ, וצפסיקתא רבתי פמ"ז הנוסחא ואעפ"כ לא סלקתי כנודי מהם אלל וצאשר חללים נדב ואכיהו שם הוא השכינה, והיא הנוסחא הנכונה

ר' יודן בש"ר יהושע בן לוי, ור' ברכיה בש"ר חייא בר אבא, אמרו קרבו שאו את אחיכם ומאת פני הקדש (ויקרא י' ד') מאת פני (פא) הארון, אין כתיב כאן, אלא מאת פני הקדש כאדם שאומר העבר את המת הזה מפני האבל, עד מתי יהיה האבל הזה מצטער, וכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן:

(פב) ר' ברכיה אחיה בריה דר' ועירא פתח, אף לזאת יחדר לבי ויתר ממקומו (איוב ל"ז א'), (פג) כמ"א לנתר בהן על הארץ (ויקרא י"א כ"א), ומתרגמינן לקפצא בהון, (פר) אמר איוב לא היו בניו של אהרן דומין למשהו, ממה אהרן נכנס יבש ויצא לח ומצויא פרח, דכתיב ויצא פרח ויצץ ציץ (במדבר י"ז כ"ג), טיטוס הרשע נכנס לבית קדשי הקדשים, וגידר את הפרוכת, ויצא בשלום, (פה) וכניו של אהרן נכנסו להקריב, ויצאו שרופים, דכתיב אחרי מות שני בני אהרן:

(פו) ר' ברכיה פתח, גם ענוש לצדיק לא טוב (משלי י"ז כ"ו), אמר הקב"ה אע"פ שענשתי את אהרן, ונמלתי שני בניו ממנו, לא טוב אלא להכות נריבים על יושר (שם), ה"ד אחרי מות שני בני אהרן:

(פז) תני בש"ר אליעזר, (פה) לא מתו נדב ואביהו אלא מפני שהורו הלכה בפני משה רבן, מעשה היה בתלמיד אחד שהורה הלכה בפני ר' אליעזר, ואמר לאימא שלום אשתו, זה (צ) אינו מציא שנתו, ולא יצא שנתו עד שמט (צא) א"ל תלמידיו רבינו נביא אתה, א"ל לא נביא אנכי, ולא בן נביא אנכי, אלא כך אני מקובל, שכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. (צב) תני ר' אליעזר אסור לתלמיד להורות לפני רבו, עד שיהא רחוק לו (צג) שנים עשר מיל, כמדתה ישראל, ה"ד ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השיטים (במדבר ל"ג מ"ט), (צד) ר' תנחום ב"ד ירמיה היה (צה) בחפר, והוון שאלין ליה והוא

הערות ותקונים.

הנכונה. (פא) הארון אין כתיב כאן, נתחננוהו הגי' מלת הקדש אין כתיב כאן אלא מלת פני הקדש. (פב) ר' זרכיה, זכ"י אקספארד ר' אחוה צריה דר' זעירא, צויר ר' אחא ור' זעירא, נתחננוהו אחרי ר' אחא צר זעירא, וזילקוט שמיני רמז תחק"ד זסס הפסיקתא ר' חייא צריה דר' זעירא, וזכ"י כרמולי חסר כל המאמר הזה עד ר' זרכיה פתח גם ענוש כ"י. (פג) כמ"ל לנתר, פה חסר וזכ"ל מהו ויתר מחקן, כמ"ל לתמר זתן, וזכ"י אקספארד וכרמולי וצויר ונתחננוהו. (פר) אמר איוב, כ"ה נתחננוהו וזילקוט על אלב צויר הנוס' אמר הקצ"ה וטי"ס הוא וז"ל אמר אליהו. (פה) וצניו של אהרן נכנסו להקריב, ר"ל לבית קדשי הקדשים עיין תוס' עירובין ס"ג ע"א ד"ה מלי. (פו) ר' זרכיה פתח, בשנה צויר ונתחננוהו שם והמאמר סתום, ועיין ענן יוסף נתחננוהו שם. (פז) תני ג"ר אליעזר, מוצא צירושלמי שזיעית פ"י ה"א וגיטין פ"א ה"ב, וצבלי עירובין ס"ג ע"א, וזכ"י כרמולי חסר מלאך עד ר' מני דאזר ר"י דסכנין. (פה) לא מתו, עיין יפה מראה צירושלמי שזיעית שם סימן ג'. (פז) ואמר לאימא שלום אשתו, פ"י אשת ר' אליעזר אימא שלום שמה כדאימא צנדרים דף כ' סע"א, וצ"מ דף כ"ט ע"ב, אולם צנדרש ויר' שם הגי' אמר לאימא שלו אי לאשתו של זה, וא"כ הכוונה שר' אליעזר אמר לאשתו אי לאשתו של זה התלמיד וצנדרש הגי' כמו שלפנינו צנסיקתא. (צ) אינו מוציא שנתו, צירושלמי שזיעית שם וגיטין שם וצויר הנוסחא שנתו. וכן צנסיקתא שמיני (מזילתא דמילואים) בשנה המאמר הזה וגם שם הגי' שנתו. (צא) א"ל תלמידיו, צנדרש עירובין אמר ליה פ"י אשתו, צירושלמי הוא כמו לפנינו. (צב) תני ר' אליעזר, צירושלמי שזיעית וגיטין ונתחננוהו אימא תני סתם צ"ל שם האומר. (צג) שנים עשר מיל, צנסיקתא צירושלמי גיטין שם כחז, וגמירי ד"צ מיל הוא וכתיב ומושה יקח את האהל וגו' והיה כל מצקס ה' יצא אל אהל מועד אשר מחק למחנה ש"מ עד י"ב מיל אסור. (צד) ר' תנחום צ"ר ירמיה, כ"ה גם זכ"י אקספארד וירושלמי גיטין וצויר, אלב נתחננוהו ר' נחום צר ירמיה, וצירושלמי שזיעית שם הגי' צימר ציבור, וכמה הן שנים עשר מיל. (צה) צנפר, הוא שם מקום. וזכר צנחני קודש וסמוך לצפורי צתוך י"ב מיל, ולכך שאלו והא ר' מני רבך יתיב ציפורי, ועיין תפוזות הארץ נד ל' ע"ב שכתב חפר היא נקרא גי"כ נת חפר ועד היום

הוא מורה, א"ל לא כך אלפן רבי, אסור לחלמיד להורות בפני רבו עד שיהא רחוק לו שנים עשר מיל כמנהג ישראל, והא ר' מני רבך יתיב בצפורי, אמר להן ייתי עלי אין הוינא ירענא, ומן ההוא שעתא לא אורי:

(צו) בר' מקומות הוא מוכיר מיתתן של בני אהרן, ומזכיר סורחנן, וכל כך למה, להודיעך שלא היה בידם אלא אותו עון בלבד. איר אלעזר המורעי, צא וראה כמה הוא קשה מיתתן של בני אהרן לפני הקב"ה, שבכל מקום שהוא מוכיר מיתתן מוכיר סורחנן, וכל כך למה, שלא ליתן פתחון פה לבאי העולם לומר מעשים מקולקלין היה להם בסתר, שעל ידי כן מתו:

(צו) בר' קפרא בש"ד ירמיה בר אלעזר אמר, בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן, על הקריבה, ועל ההקריבה ועל אש זרה, ועל שלא נטלו עצה זה מזה. על הקריבה שנכנסו לפני ולפנים, ועל ההקריבה, שהקריבו קרבן מה שלא נצטוו, ועל אש זרה, אש מבית כידים הכניסו, ועל שלא נטלו עצה זה מזה, (כת) תני ר' חייא איש מחתרת (ויקרא י' א') איש מעצמו עשה, ולא נטלו עצה זה מזה:

(צט) ר' מני רשאב ר' יהושע הסיכנין בשם ר' לוי אמרו, בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן, ובכולהו כתיב בהון מיתה, (ק) על שנכנסו שתיין יין במקדש, וכתיב יין ושכר אל תשת וגו' ולא תמות (ויקרא י' ט'), ועל ידי שנכנסו בלא רחוק ידים ורגלים, וכתיב בהון ורחצו אהרן ובניו ממנו (שמות ל' יט), וכתיב בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו (שם כ'), (קא) וכי מה היו חסרין, (קב) א"ר לוי מעיל היו חסרין, וכתיב ביה מיתה דכתיב והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו וגו' ולא ימות (שמות כ"ח ל"ה), ועל ידי שלא היו להם בנים, וכתיב ביה מיתה דכתיב וימת נדב ואביהו (קג) בהקריבם אש זרה (בסבר ג' ד'), אבא חנין אמר, על ידי שלא היו להם נשים, (קד) ותנינן תמן, וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא ט"ז ו') ביתו זו אשתו, א"ר לוי (קה) שחצים היו, הרבה נשים היו יושבות עונות ממתינות להם, ומה היו אומרים, אחי אבינו מלך, אחי אמנו נשיא, אבינו כהן גדול, אנו שני סגני כהונה, איזו אשה הוגנת לנו. ר' מנחמא בש"ד יהושע בר נחמאי אמר בחוריו אכלה אש (תהלים ע"ח ס"ג) למה בחוריו

הערות ותקונים.

היום למחר דרומית צפורי נערך שעה ח' הכפר מנא"ת והוא על שם מנת חפר שש קצר יונה הנביא מנת חפר וצירוף שני שעות פ"ח חפר שחפר. נתון י"ג מיל לצפורי ע"כ. (צו) גד מקומות. נראה צו"ר ותנחומא אחרי שם, ונמדרש צו"ר סוף פ"ג, ומוצא צילקוט שמיני רמז תקכ"ד צסס הפסיקתא, ונמדרש ו"ר שם הוא צסס ר' ירמיה זן אלעזר. (צז) בר קפרא, מוצא ג"כ נמדרש צו"ר ספ"ג, והמעתיק שם קצר וניין, כמו שכתוב למעלה צו"ר צפ' אחרי מות עד הרבה סיחים מתו ונעשו שטוחין על גבי אמותיהן ע"כ. (צח) תני ר' חייא איש מחתרת כו', נראה בספרא ריש שמיני. (צט) ר' מני דשאל כו', כ"ה נס צכ"י אקספארד, אצל צכ"י כרמולי ר' מני ור' יהושע דסכנין ור' ישנן צכ"ר לוי, וצו"ר ר' מני דשאל ור' יהושע דסכנין ור' יוחנן צכ"ר לוי, וצילקוט שמיני שם ר' מני צכ"ר לוי. (ק) על שנכנסו שתיין יין. עיין מ"כ צו"ר שם מה שהביא צסס הרא"ש נתפוצתו כלל י"ג, ועיין חס"י יומא כ"ג ע"א ד"ה סהור, והעלמא הזה נראה צכ"י צו"ר פ"ג. (קא) וכי מה היו חסרין, פה נאמרו אלה הדברים [וע"י] שהיו מחסרי צגדים וכתב צו מיתה שאלמך והיו על אהרן ועל צו"ר וכי מה היו חסרין כו' כמו שהוא צכ"י אקספארד ותנחומא ו"ר, וצילקוט שמיני רמז תקכ"ד צסס הפסיקתא. (קב) א"ר לוי מעיל היו חסרין, זה חסר צכ"י אקספארד ע"י השמעת המעתיק מן חסרין לחסרין, והמ"כ כתב צו"ר שם אע"פ שהיו הדיוטים והדיוט איתו משתמש נמעי, כבר נשאל על זה הרא"ש והס"ג נתפוצתו (כלל כ') שלפי טעום שהחזיקו א"ע ככהנים גדולים שהיו נכנסו לפני ולפנים, עזרו על ושטע קולו צו"ר אל הקדש, ועיין ידו משה שם. (קג) בהקריבם אש זרה, הכוונה על סיפא דקרא וצגס לא היו להם. (קד) ותנינן תמן, משה ראשונה דמס' יומא. (קה) שחצים היו, פי' צעליגאוס והוא מלשון מקרא צני שחן (איזו כ"ה ח'). וצד"ל אכ"י שחן (שבת ס"ג ע"ג), והערך ערך שחן לא העיר מלשון מקרא הוא ונס מהמספיק

בחוריו אכלה אש, (קה)* בשביל בתולותיו לא הוללו (שם), (קו) ועוד מן הדא, ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נרב ואבירו, (שמות כ"ד א') מלמד שהיו משה ואהרן מרלכין תחלה, ונרב ואבירו הולכים אחרים, וכך ישראל אחריהם, והיו אומרים מתי שני זקנים הללו מתים, ואנו נוהגין שררה על הציבור תחתיהם, ר' יודן בש"ר אייבו אמר (קו) בפניהם אמרו. זה לזה, ר' פנחס אמר בלבם הדררו, א"ר ברכיה אמר לרם הקב"ה אל תתהלל ביום מתו כי לא תדע מה ילד יום (משלי כ"ו א') הרבה (קח) סיחין מתו, ונעשו עורותיהן שמוחין על גבי אמותיהן, ועוד מן הדא, (קט) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו (שמות כ"ד י"א), א"ר פנחס מכאן שהיו ראויים להשלחת יד, א"ר הושעיא ובי (ק) קידורין עלת עמין לסיני, דאח אמר ויהיו את האלהים ויאכלו וישתו (שם), אלא מלמד שזנו עיניהם כרפי שכינה, כאדם שהוא מביט בתבירו מתוך מאכל ומשתה, (קיא) ר' יוחנן אמר אכילה ושתייה ודאי, דכתיב באור פני מלך חיים (משלי י"ו ט"ו), א"ר תנחומא מלמד (קיב) שהגיסו את לבם, ועמדו על רגליהם, וזנו עיניהם מן השכינה, ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי משה דא זון עיניו מן השכינה, ונהנה מזיו השכינה, לא זון עיניו, דכתיב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג' ו'), (קיג) ונהנה מן השכינה מניין, דכתיב ומשה לא ידע כי עור פניו (שם ל"ד כ"ט), ד"א ויסתר משה פניו כי ירא ויראו מנשת אליו בשכר מרביט ותמונת ה' יבטו (במדבר י"ב ח'), נרב ואבירו זינו עיניהם מן השכינה ולא נהנו מן השכינה, מן הדא וימת נרב ואביהוא לפני ה' (במדבר ג' ד'), (קטן) וכי לפני ה' מתו, אלא מלמד שקשה לפני הקב"ה בשעה שבני אדם מסתלקין בחיי אביהם:

ר'

הערות ותקונים.

מהיוספי. נעלם זה. * (קה) נציל בתולותיו לא הוללו, דרש הוללו מלשון הולול נצקן חז"ל שהוא כנוי לנשואין. (קו) ועוד מן הדא ואל משה וגו' מלמד, עין סנהדרין כ"ג סע"א, וכבר היו נושא ואהרן מהלכין בדרך כו', ובכ"י כרמולי חסר מכאן עד ועוד מן הדא ואל חניני כי קפן המעתיק תחתיו אל השני כדרכו ולח"כ חסר ג"כ מאמר גדול, והדרג הזה נשנה צו"ר ותנחומא, ומונח צילקוט שמיני רמז תקכ"ד וילקוט משפטים רמז שס"א בשם הפסיקתא. (קז) נפיהם אמרו, כ"ה גם צילקוט שמיני, וז"ל נפיהם כמו שהוא בכ"י אקספארד וצו"ר וצילקוט משפטים בשם הפסיקתא, ובתנחומא אחרי חני' שניהם אמרו נפיהם זה לזה נפיהם אמרו זה לזה, חזן ספק שנתנחומא אמרו נפיהם אמרו זה לזה, וזל אחד המנהיגים וכעת נצלו גירסת הו"ר שניהם אמרו נפיהם זה לזה, והונח לח"כ פניהם, ועיין צדי משה צו"ר שם פ"ב ועיין בכל יקר פ' אחרי. (קח) סיחין, פי' עירים בני תמונות כמו עגלים וסיחין (שנת קכ"ח ע"ג), ועיין בהרע"ב צ"ב פ"ה מ"ג פי' סיח הוא צנו של תמור ועיין בתו"ט שם. (קט) ואל חניני, מונח צילקוט משפטים רמז שס"ב. (קי) קילורין, צערוך ערך קלר ג' הניח חז"ל, צו"ר צריש אחרי מות ונפסקא דאחרי מות, וכי קילורית עלת עמיה לסיני פי' שמענו שיש מקום שקורין לעונה קליר ע"כ נקרא ר' אליעזר הקליר שאל עונה שהיה כתוב זה קמיעא ותפקת עכ"ל, וכעת שם המוספי פי' צלי אצל עונה ועיין פת ע"כ, ובמדרש ו"ר חני' דאמר ר' יהושע וכי קילורין כו'. (קיא) ר' יוחנן, עיין במ"כ ויד"מ במדרש במ"ד סוף פ"ב, ועיין לעיל בפסקא את קרבני לחמי, וכי יש לפניו אכילה ושתייה, ולא תאמר יש לפניו אכילה נא ולמד ממשותיו דכתיב משרתיו אש לוהט מהיכן הם נזונים מזיו השכינה, שנאמר צאור פני מלך חיים ע"כ, וא"כ כוונת המחבר מציור צאר היטב. (קיב) שהגיסו את לבם, צו"ר שפרעו את ראשיהם וניסו לנן, ובשמ"ר פ"ג נדב ואזיהו פרעו ראשיהם חנו עיניהם מזיו השכינה. (קיג) ונהנה מזיו השכינה מנין דכתיב כו', זה חסר בתנחומא אחרי מות, ויש לתקן שם עפ"י הפסיקתא ומדרש ו"ר. (קיד) ד"א, יסתר משה פניו, פה חסר וכנ"ל ויסתר משה פניו בשכר ויסתר משה פניו זכה ודינר ה' אל משה פנים אל פנים, בשכר כי ירא זכה ויראו מנשת אליו, בשכר מהביט זכה ותמונת ה' יצט כמו שהוא במדרש ו"ר ובתנחומא אחרי הנוסחא בשכר כי ירא זכה ויראו מנשת אליו, בשכר מהביט זכה ותמונת ה' יצט, בשכר ויסתר משה זכה והנה קרן עור פניו והוא עפ"י מאמרו צרכות דף ז' ע"א, ועיין במדרש במ"ד פ"ג ור"א לתקן שם כמו שהוא צו"ר. (קטן) וכי לפני ה' מתו, נתנחומא

(קטז) ר' נחמיה דיפו בעא קומי (קיו) ר' תנחום בר חמא בש"ר סימא, הבא את אוצר לפני ה' (ויקרא י' ב') לפני ה' (במדבר ג' ד') ב' פעמים ולהלן הוא אומר (קית) על פני אהרן אבירם פעם אחת, (קטז) אלא מלמד שמר סיני נמלו (קב) איפופסין שלהן למיתה, משל למך שהיה משיא את בתו ונמצא בשושבין שלו דבר של (קבא) זינומייא, אמר המלך אם הורגו אני עכשו, דריני מערבב שמחת בתי, אלא למתר באה שמחתי, ומוטב בשמחתי ולא בשמחת בתי, כך אמר הקב"ה אם אני הורג נרב ואביהוא עכשיו, הרי אני מערבב שמחת תורה, למתר שמחתי באה, ומוטב בשמחתי ולא בשמחת תורה, הה"ד (קבר) ביום חתנותו (שה"ש ג' י"א), זה סיני, וביום שמחת לבו (שם), זה אהל מועד:

ובגנים לא היו להם (במדבר ג' ד'), ר' יעקב בר אמי בשם ר' אחא, אילו היו להם בגנים היו קורמין לאלעזר ולאייתמר, (קבג) שכל הקודם בנחלה קודם בכבוד, ובלבד שירא נהוג מנהג אבותיו, ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן (שם שם) ר' יצחק אומר בחייו, ור' חייא בר אבא אמר במותו, על דעתיה דר' יצחק דהוא אמר בחייו, נאמר כאן על פני, ונאמר להלן על פני תרח אביו (בראשית י"א ב"ח), (קבר) מה פני האמור להלן בחייו, אף פני האמור כאן בחייו, ועל דעתיה דר' חייא בר אבא דאמר במותו, נאמר כאן פני, ונאמר להלן פני, ויקם אברהם מעל פני ממו (בראשית כ"ג ג'), מה פני האמור להלן במותו, אף פני האמור כאן במותו, ועל דעתיה דר' יצחק דאמר בחייו, (קברה) איירעה טומאה באהרן

הערות ותקונים.

נתחומא מונא זאת נש"ר יוחנן ושם ונמדרש וי"ר הנוסחא נשעה שזניהם של נדיקים מתים נחיהם. (קטז) ר' נחמיה דיפו כו', המאמר הזה חסר נכ"י כרמולי כדרך המעתיק נכ"י הסוף להשמיט מאמרים שלימים, ונ"ר הגי' ר' יודן. דיפו. (קיו) ר' תנחום בר חמא, נכ"י אקספארד ווי"ר ונתחומא אחרי, ונמדרש נמ"ר פ"ג ר' פנחס בר חמא, ונילקוט שמיני רמז תקכ"ה חסר גס האומר. (קית) על פני אהרן אבירם, כ"ה גס נכ"י אקספארד ונ"ר נמ"ר פ"ג ונילקוט שמיני, ונכלס נטעות ונ"ל לפני אבירם, והוא המקרא דהי"א כ"ד ז', וימת נדב ואבניהו לפני אבירם ור"ל נב' המקומות נאמר על מיתת נדב ואבניהו לפני ה', ונ"ה נאמר רק לפני אבירם פעם א', ועל זה הש"י הדורש מלמד שהוא קשה לפני הקב"ה כפלים כלזניהם. (קיש) אלא מלמד, פה חסר וכו'ל אלא מלמד [שהוא קשה לפני הקב"ה כפלים כלזניהם. נמדנר סיני וכו' נמדנר סיני מתו אלא מלמד] שמהר סיני כו' כמו שהוא נכ"י אקספארד ונכל המקומות שזייתו. (קב) איפופסין, מונא צערוך ערך אפופסין גס פסקא דאחרי מות ופי' המלה ציוני ἀπορασις משפט וגזר דין (אורטוה"ל). (קבא) זינומייא, נכ"י אקספארד נפרדה המלה ונ"ר השמיטו המדפיסים המלה הזאת והציגו במקומה "דבר של שמה", ונתחומא אחרי דבר מקולקל. ונמדרש נמ"ר פ"ג דנר על לוגמיה, ונילקוט שמיני דנר וזהמא עשו עם המלה כרנוס. אולם אין ספק אולי שג"ל זינומייא, אך נטעות נפרדה אית פ' ונעשה ממונה נו, כמו שתרצה צערוך ערך זנס שהציג גס וי"ר אחרי, ופסיקתא דאחרי מות אירע נשזנינות דנר של זינומיון ס"א סיטימייא, פי' פשע של מיתה עכ"ל. ונוסחת הס"א שהציג היא העיקר, וכן נמדרש נמ"ר פ"ד, לטרפסטיס שמונא אחריו דנר של זינומא פי' ציוני ἑστηκα ענין חקירה ותביעה ועין (אונטערזוכונג), וכ"כ המוספי צערך זינומא. (קבג) ציוס חתנותו, ענין פסקא ויהי ציוס כלות משה וזהירה פי". (קבג) שכל הקודם נמלה קודם נכבוד, ונלנד שיהא נוהג כמנהג אבותיו, נז"ר פ' אחרי נאמר דתנין תמן הקודם נמלה קודם נכבוד, ונלנד שיהא נוהג כמנהג אבותיו (הלכות מלכים פ"א ה"ז) ונכסף משנה (סם סימן ז'), ונ"ל ונכ"כ תניא וננים לא היו להם, הא אם היו להם ננים היו קודמין לעפ"י שלא היו שקולים כאלעזר ואיתמר שכל הקודם נמלה הוא קודם נכבוד, ונפסיקתא מוסף ונלנד שיהא נוהג כמנהג אבותיו ע"כ, כוונתם למאמר הפסיקתא שלפנינו ונתנו משפט הנכונה להפסיקתא אף אם נמנא גס נז"ר ונמדרש נמ"ר פ"ג. (קבר) מה פני האמור להלן בחייו, לזה כוון רש"י נראשית י"א כ"ח. (קברה) אירעה טומאה כו', פי' דקשה אף יתכן ששמיא אלעזר ואיתמר

באדרן, ושימש אלעזר, אירעה טומאה באלעזר, שימש איתמר, (קבו) מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם (קבו) מלך הערביים, (קבח) וניתוח צינורא של רוק מפיו על בגדיו וטיטאווהו, נכנס, (קכט) יהודה אחיו ושימש תחתיו בכהונה גדולה, אותו היום ראתה אמש שני בניה כהנים גדולים, (קל) אמרו שבעה בנים היו לה לקמחית, (קלא) וכיום שימשו בכהונה גדולה, (קלב) נכנסו חכמים אצלה אמרו לה מה מעשים טובים יש בידך, אמרה להם יבא עלי, (קלג) אם ראו קורות ביתי שערות ראשי מימי, (קלד) אמרין כל קימחא קמח, וקימחא דקמחית, סולת, וקראו עליה הפסוק הזה כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה (תהלים מ"ה י"ד), ועל דעתיה ד"ר חייא דהוא אמר במוותו, כשמת אהרן שימש אלעזר בנו, וכשמת אלעזר שימש איתמר, (קלה) א"ר אבא בר ובינא, (קלו) מפני מה

הערות ותקונים.

ואיתמר בכהונה גדולה נחיי אציהם, ועל זה השיב אירעה טומאה כו'. (קבו) מעשה בשמעון בן קמחית, נכנס צירושלמי יומא פ"א ה"א יירושלמי הוריות פ"ג ה"ג ותוספתא יומא פ"ג, א"ל צצבלי יומא מ"ז ע"א הנוט' ישמעאל בן קמחית. (קבו) מלך הערביים, וכ"ה גם צכ"י אקספארד ו"ר ותנחומא ודרש צמ"ר פ"ג, א"ל צירושלמי שם הני' שינא לדבר עם הנוגל ערצ יום הכפורים, ואולי היה כתוב לפני המעתיק או המדפיס ערביים, ותצב שהיה שתי מלות ערצ יום. והוסף מלת הכפורים, וצצבלי יומא ותוספתא שם, פעם אחת סיפר דברים עם ערבי אחד בשוק וניתוח צינורא מפיו על בגדיו וכו' ולא נזכר ע"כ, ועיין רש"י שכתב ציר"כ היה (ולא צעיר"כ). (קבח) ניתוח צינורא, בתנחומא אחרי שם שמוה נחה צנורה, צנור שמת, שמוה"ה היא פי' של מלת ניתוח, והוספת אחד המעתיקים היתה בגליון הספר, גם המלות "של רוק" נפסיקתא וצירושלמי נוספות הן מאחד העניינים לפרש מלת צינורא, לכן אינם בתוספתא סוף פ"ג דיומא, ולא צמ"ר. ולא בתנחומא, גם לא צ"ס יומא, ורש"י כתב שם צנורא פי' רוק, וכן שמו' ניתוח צנורא מפיה (שבת קכ"ז ע"ב), פירש' צנורא רוק, וצנורן ערך צנר הצ"ח מאמרים רבים כאלה, ולדעתי הוא צדק השאלה צלשון חז"ל מן צנור צלח"ק. (קכט) יהודה אחיו, כ"ה גם צירושלמי ו"ר ותנחומא וצמ"ר פ"ג, ותוספתא נאמר נכנס אחיו, וצצבלי יומא שם יצצב אחיו, גם נוסף צצבלי שם, וכו' אמרו עליו על ר' ישמעאל בן קמחית פעם אחת יאל וסיפר עם ארון בשוק אחד ונתוח צנורא מפיו על בגדיו וכנס יוסף אחיו ושמו' תחתיו וראתה אמן שני כהנים גדולים ציום אחד ע"כ, אולם לפי המוספר צ"ל שלשה כהנים. (קל) אמרו שבעה צנים, כ"ה גם צירושלמי יומא והוריות שם, וצנורא יומא מ"ז ע"א תנו רבנן שבעה צנים. (קלא) וכלם שמו' בכהונה גדולה, פי' כגון אלעזר טומא נאחד מהם עיין תוספתא יבגם, יומא שם. (קלב) כנסו חכמים אצלה, צצבלי הני' אמרו לה חכמים, וצירושלמי שם וצמ"ר שלחו חכמים אמרו לה. (קלג) אם ראו קורות ביתי שערות ראשי מימי, צצבלי יומא שם מימי לא ראו קרת ביתי קלעי ראשי, וצירושלמי וצמ"ר כמו לפני פה, אך אחרי שערות ראשי, נוסף ואימרת תלוקי פי' שפת כתנית. (קלד) אמרין כל קמחא, כ"ה גם צירושלמי, א"ל צצבלי אינו, אך נאמר בתקומו אמרו לה הרבה עשו כן וכל העוילי, גם הסיסוק וקראו עליה הפסוק כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, א"ה צנורה ראיה לזאת צם ירושלמי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, א"ה צנורה ראיה לזאת מומה כה"ג הלבוש ממשבצות זהב עכ"ל, וכוונתו למאמר הירושלמי צינורא כמו שהיה גם לפנינו נפסיקתא, ועיין מדרש צמ"ר פ"א מכאן אמרו א"ה שיהי מונעת א"ה היא ישראליה ראיה היא שנתא' לכתוב ותעמיד כהנים גדולים ש' ממשבצות זהב לבושה ע"כ. (קלה) א"ר א"ר צר צינורא, כ"ה גם צכ"י אקספארד וצ"ל אצינא כמו שהיה צמ"ר ותנחומא, וצירושלמי יומא פט"ו ה"א, א"ר צר צינורא לשני צדדי צמ"ר אצינא כמו שהיה צמ"ר צרצא. (קלו) מפני מה נסמכה מיתת אהרן לצינור לחית, פה חסר וכ"ל מפני מה נסמכה [מיתת מרים לצינור] ללמדך שגם אהרן פרה מכפרת על ישראל כן מיתת אהרן לצינור ללמדך שגם אהרן פרה מכפרת על ישראל, א"ר יודן צירי שגם מפני מה נסמכה [מיתת אהרן לצינור ללמדך שגם אהרן פרה מכפרת על ישראל] וצצבלי מ"ק כ"ה ע"א איתא א"ר אחי למה נסמכה מיתת מרים לצינור ללמדך שגם אהרן פרה מכפרת על ישראל

מה נסמכה מיתת אהרן לשיבור לוחות, אלא מלמד שהיו קשה לפני הקב"ה כשיבור לוחות, (קלו) א"ר חייא בר אבא, באחד בניסן מתו בניו של אהרן, ומפני מה מוכיר מיתתו ביום הכיפורים, אלא מלמד (קלח) כשם שיום הכיפורים מכפר, כך מיתתו של צדיקים מכפרת, ומניין שיום הכיפורים מכפר, דכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטוהר אהבם, (ויקרא י"ז ל'), ומניין שמיתתו של צדיקים מכפרת, דכתיב (קלט) ואת עצמות שאול ויהונתן בנו קברו בארץ בנימין בצלצח בקבר קיש אביו ויעש ככל אשר צוה המלך ויעתר לארץ אחרי כן (ש"ב כ"א י"ד):

(קמ) **בזאת** יבא אהרן, (ויקרא י"ז ג'), (קיא) הה"ד לרוד ה' אורי וישעי ממי אירא (תהלים כ"ז א'), ה' אעזר פתר קריא בים, אורי בים, שנא' ויאר את הלילה (שמות י"ד כ'), וישעי, התיצבו וראו את ישועת ה' (שם שם י"ג), ממי אירא, ויאמר משה אל העם אל תיראו (שם), ה' מעוז חיי (תהלים שם), עזי וזמרת יה (שמות ט"ו ב'), (קמב) ממי אפחד (תהלים שם), תפול עליהם אימתה ופחד (שמות שם ט"ז), בקרוב עלי מרעים (תהלים שם), ופרעה הקריב (שמות י"ד י'), לאכול את בשרי (תהלים שם), (קמג) אמר אויב אדרוף אשיג וגו' (שמות ט"ז ט'), א"ר שמואל בר נחמן אין הרשע הזה יוצא מן העולם, עד שמוציא (קמד) אפופסים שלו מתוך פיו, אמר אויב, אדרוף וגו' תורישמו ידי (שמות ט"ז ט'). (קמה) תורישם ידי אינו אומר, אלא תורישמו, מוריש אני עשרי וכבודי להם, (קמו) צרי ואויבי לי (תהלים שם), ונער פרעה וחילו (תהלים קל"ז ט"ו), מכאן ואילך אמר ישראל, אם תתנה עלי מחנה (תהלים כ"ז ג'), של מצרים לא

הערות ותקונים.

אף מיתתו של צדיקים מכפרת, וא"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לנגדי כהונה, מה נגדי כהונה מכפרין אף מיתתו של צדיקים מכפרת, וע"ש נתיב ד"ה מיתת. (קנז) א"ר חייא בר אבא, ירושלמי יומא פ"א ה"א. (קלח) כשם שיום מכפר כך מיתתו של צדיקים מכפרת, עין חספסח סוף יומא ארבעה חלוקי כפרה הן כ'. (קלט) ואת עצמות שאול, התקרא נעתק בשגשג כי בן נורתו, ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו בחרץ בנימין בגלגל צקנר קיש אביו ויעשו כל אשר צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי כן. (קמ) בזאת יבא אהרן, הנה כבי' הרשדיל שלפנינו, וכבי' חספסח ארד וכו' נלמה פה חספסח זאת דאחרי מות, גם צ"ר תמה פה פרשה כי צילקוט שמיני נשלם פה המאמר בשם חספסחא, אולם מנאמי צערוך ערך סקצטר קצרט קפל רתק שהצא מאמרים בשם ו"ר אחרי ומפסיקתא דאחרי מות אשר אינם פה 'בפסקא שלפנינו, רק נמצאים צויר פכ"א שהיא הפרשה הסמוכה אל אחרי מות, וא"כ אין ספק שהיתה הפסקא הזאת ארוכה לפני הרב צעל הערוך מאשר היא לפנינו ככתבי יד, וצעל המדרש לקח כל הפסקא והפרדיוה ל"ב פרשיות, לכן הנגתי צפנים כל פרשה כ"א. דו"ר כאשר היתה לפני המדרש, והרב צעל הערוך בפסיקתא דאחרי מות ושמיני הערות עליה. (קמא) הה"ד לרוד, נכנס במדרש תהלים ומזמור כ"ז, ד"ה ד"א ה' אורי וישעי, ומוצא צילקוט תהלים רמז תשי' בשם ו"ר ומוצא פה על שם הסיום רבנן פתרון קרא צריה ווי"כ וכו'. (קמב) ממי אפחד, תפול עליהם אימתה ופחד זה חסר צילקוט שם. (קמג) אמר אויב אדרוף, סמך על סיפא דקרא תתלאמו נפשי, וביה בש"ט או צ"ל לאכול את בשרי נרי ואויבי לי, אמר אויב אדרוף וביה צילקוט. (קמד) אפופסים, מוצא צערוך ערך אפופסין, פי' משפט וגזר דין, עין לעיל הערה ק"כ. (קמה) תורישם ידי אינו אומר, במדרש ש"ט בחלוק אינו אומר אלא חלוק שלל חלוק צ"ל חלוק תחת בחלוק, וכן פירושו אלו הים בחזק חלוק שלל, היתה הכוונה שחלק שלל אחרים צ"ל גדודיו, אבל עכשיו נאמר חלק, קרי ציה אה"ל צנפעל שגללו יחולק לאחרים, ופי' הכשילו לגזר דין על עצמו, ובפסיקתא לפנינו כך צריך להיות תירשמו ידי אינו אומר אלא תורישמו, ר"ל אלו הים בחזק תירשמו הים משמע שידו תירש ותחול אוחס, אבל עתה שכתוב תורישמו צנצין הפעיל משמעו הוא שידו תעשה אוחס לירשם שלו והם יתלו את כבודו. (קמו) צרי ואויבי לי, חסר סיפא דקרא וכ"ל צרי ואויבי לי הנה כשלו ונפלו, ויער פרעה וחילו צים ונאמר לכנן בש"ט, וגם צילקוט הלשון משוש

לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה (שם), מלחמתן של מצרים, בזאת אני בוטח (שם), (קמו) בזאת שהבטחתי ה' ילחם לכם (שמות י"ד י"ב).
 (קמח) ר' שמואל בר נחמן פתר קריא בפלשתיים, בקרוב עלי מרעים (תהלים כ"ו ב'), זה גלות, שנאמר (קמט) ויגש הפלשתי השכם והערב (ש"א י"ז ט"ז), לאכול את בשרי (תהלים שם), ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי ואחנה את בשרך לעוף השמים (ש"א י"ז מ"ד), (קנ) ר' אבא בר כהנא אמר, (קנא) הארץ אחותי, אמר ר' תנחומא אנא אמינא מעמא, ואבא אליך, אינו אומר, אלא לכה אלי, מלמד שהארץ אחותי, ר' ינאי (קנב) בש"ר שמעון ב"ר ינאי אומר, רמ"ח (קנב) קופליות של ברזל נתן הקב"ה על רמ"ח (קנר) איברים שיש בו באדם, באותה שעה אמר דוד, אל תתן ה' מאויי רשע (תהלים ק"מ ט'), לא תתן תחמודתא, וזמנו אל תפק (שם), לא תרפי ליה, ידומו סלה (שם), (קנה) חוק כתפוי, ר' יוחנן אמר מתאוה ברוד שהיה יפה עינים ושוב רואי, (קנו) מיר אמר דוד אל תתן ה' מאויי רשע, תחמודתא, אבל ותאות צדיקים יתן (משלי י' כ"ד), ורבנן אמרי הלכהו בצרעת, שנא' יסגרה ה' בידי (ש"א י"ז מ"ו). ואין יסגרה זה, אלא צרעת, כמדר"א והסגירו הכהן (ויקרא י"ג ה'), (קנו) צרי ואויבי לי (תהלים שם), ותמבע האבן בסעתי ויפור על פניו ארצה (ש"א י"ז מ"ט), מכאן ואילך אמר דוד לפני הקב"ה, אם תחנה עלי מחנה, של פלשתיים, לא יירא רבי, אם תקום עלי מלחמה, של פלשתיים, בזאת אני בוטח, בזאת, (קנה) אמר רבי לוי, בסקוטרין שהכתיב לנו

הערות ותקונים.

משנזכר. (קמו) בזאת שהבטחתי ה' ילחם לכם, במדרש ש"ט הגי' בזאת אני צועה, ואין זאת חלף תורה שנאמר חלף התורה, ור"ל בזאת אני צועה, בזאת שהבטחתי בתורה ה' ילחם לכם. (קמח) רש"י פתר קרא, מכלן עד רצנן פתרו קרא זר"ה, חסר צנודש תהלים, ומונח צילקוט תהלים גם וצילקוט שמואל רמז קכ"ז. (קמט) ש"י ויגש הפלשתי השכם והערב, אח"י נשט וכתיב (שם שם מ"א) הולך וקרנ אל דוד כמו שהוא צילקוט תהלים ושמואל גם וי"ר. (קנ) ר' אבא בר כהנא, מונח צנודש שמואל פכ"א. (קנא) הארץ אחותי, ר"ל נדמה כאלו הארץ אחות אבותי, והנהו תקוה מתקומו מנצחתי יכולת לנוע הנה והנה. (קנב) נש"ר שמעון נ"ר ינאי, צילקוט תהלים נש"ר אבא, וצילקוט שמואל נש"ר שמעון בן יוחאי זה משמעות המעתיק שהיה כתוב לפניו צרית רש"י, והשם שהוא ר"ש בן יוחאי, ובמדרש שמואל ר' ינאי צריה דר' שמואל בר ר' ינאי. (קנב) קופליות, כ"ה גם צילקוט תהלים ושמואל גם וי"ר, אבל במדרש שמואל הנוס' כנלים, והוא מלחמה מעתיק אשר שכל את ידיו לפרש מלת קופליות, והערך ערך קפל ה' הניח המלמד הזה גם וי"ר אחרי מות, ובספרות אחרי מות (עיין לעיל הערה ק"ח) ופי' המלה שגלגל, וצילקוט שמואל נרשם נדוד, פי' נלשן ערבי קורין לחזק קיפול" משגה הוא, ושם נדודי הערך ע"ש. (קנר) אצרים צ"ל אצרי, ומלות "יש צו צלדס" יש לחזק ואינם צ"ל המקומות צילקוט גם וי"ר, ובמדרש אגדת שמואל הגי' אצרים שהם צו צלגית. (קנה) חוק כתפוי, כ"ה גם צילקוט, אבל במדרש שמואל רומם כפפתיו צ"ל כפתיו, פי' קשרנו מלשון כפיתו בסרנליסון דניאל, וזהו ירומו הזמנים שנתת עליו ירומו ויתחזקו, ועיין במ"כ מה שהביא גם הרמב"ם. (קנו) מיד אמר דוד, מכלן עד מכלן ואילך אמר דוד נשט צילקוט תהלים ושמואל. (קנז) צרי ואויבי לי, הדרוש הוא לדעתי על סיפא דקרא המה כאלו וכללו. (קנח) א"ר לוי בסקוטרין, צילקוט שמואל רמז קכ"ז ותהלים רמז תש"ו הניח המלמד גם מדרש וי"ר והשמיט המלות האלה ושם הגי' בזאת אני צועה כמו שכתבת בתורה חלף ליהודה, והמ"כ צ"ל שם פי' המלה גדת והצטפה, וכתיב כן משמע צערך ערך סקוטרין, אבל לפנינו לא נמצא הערך הזה צערך רק צערך סקנודר כתב ח"ל בפסקא דאחרי מות וצ"ר צאחרי מות, ר' לוי אמר בסקנודרין שכתבת לי בתורה, ועי' כתב המוספי פי' סקריפטריין צ"ל כתיבה עכ"ל, כוונתו למלת scriptura אשר הורחבה כתיבה (שריפט) לא כמו שתרנג הרמ"ל scriptor (שרייצער), אכן גם דברי המוספי אין להם שם, כי מה הכוונה בכתיבה שכתבת לנו בתורה? גם מה ענין סקבטריין לסקריפטריין? ומה ענין חלף ליהודה לזה? וכבר מלתי אמורה (אוצר חכמה ח"א נד 76) ושם צאחרי דברי המדרש הזה צנוד טעם ודעת, כי צערך אנסטרין הניח המוספי ח"ל מדרש תהלים מזמור מה ידוע

אחרי מות

לנו משה בתורה, (קנט) ואמר להם לוקנים, וזאת ליהודה (דברים ל"ג ו'):
 רבי יהושע בן לוי פתר קרא בעמלקים, בקרב עלי מרעים (תהלים שם), אלו
 עמלקים, שנאמר ועמלקי פשטו אל נגב ואל צקנא (ש"א ל' א'), (קס) לאכול
 את בשרי (תהלים שם), ושתי נשי דוד נשבו (ש"א ל' ה'), (קסא) צרי ואויבי
 לי (תהלים שם), ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתו, ש"א ל' י"ז), מזו למחרתו,
 אריב"ל שתי לילות ויום אחד, מי היה מאיר לו, הקב"ה ביוקים וברקים, הוא שרוד
 אומר, כי אתה תאיר נרי (תהלים י"ח כ"ט), מכאן ואילך אמר דוד, אם תחנה
 עלי מתנה, של עמלקים, לא יירא לבי, אם תקום עלי מרחמה, של עמלקים,
 בזאת אני בושח, א"ל לוי בסקונשרים שרבתוב משה בתורה, ואמר להם לוקנים,
 וזאת ליהודה (דברים ל"ג ו'):

(קסב) רבנן פתרון קרא בראש השנה וי"ב, אורי בר"ה, וישעי ביו"ב, (קסג) ממי
 אירא

הערות ותקונים.

יידות (פ' פ"ד), ומזמור הטה ה' אזנך (פ' פ"ו), א"ר לוי אגסטריון זה נתן משה ליהודה
 פ"ו צ"ל ברכת הספטר לדרכו ונתינת שלום לחניו, אבל מזמור חפלה לעני (פ' ק"צ),
 כתוב איסטורין והוא טעות עכ"ל, ועל זה כתב הרמ"ל חולי הוא αγαστρία (גאטטעס-
 דינסט, נערמאניעלל, וייהע) ע"כ, ושגה צה כפלים מלמד שאין זאת המלה אשר הניח
 המוספי, גם פתרון המלה אשר נשא הרמ"ל על לשונו (א"ר) (הילינגקייט פרעמאניקייט),
 ולתרגומו האשכנזי יש מלה אחרת ציונית, ונכתבת בצמותיות אחרות, ואין צורך להאריך
 בדבר פשוט כזה, לכן דבור צרור הוא צידי שהמוספי כוון להמלה היוונית ἀγαστρία
 אשר פירושה ברכת אים לרעהו בהפרדו מאתו בלכתו למסעיו, ומעתה ילא אור על פי
 המדרשים הנכרים. מזמור פ"ד ה' אלהים צללות שומע חפלותי א"ר לוי אגסטריון זה
 נתן משה ליהודה שנאמר שמו ה' קול יהודה, רצונו ברכת פטורין זאת נתן משה ליהודה
 לכן אמר שומע חפלותי, וכן מזמור פ"ו חפלה לדוד הטה ה' אזנך, א"ר לוי אגסטריון
 זה נתן משה ליהודה בשעת שביקש לפטור מן העולם שנאמר חפלה ליהודה ויחמר [שמוע
 ה' קול יהודה וגו'] לפיכך הטה ה' אזנך ר"ל ברכת ר"ל משה בפטורו ליהודה
 נאמרו שמו ה' קול יהודה וגו', וכן מזמור ק"ג אל תסתור פניך ממני הטה ה' אזנך
 וגו' ר' לוי אמר איסטורין [צ"ל אגסטריון] זה נתן משה ליהודה כו'. הכך רואה בכל
 שלשה המאמרים האלה את שם ר' לוי עליהם, ומעתה גם נמדרש ונפסיקתא אשר גם
 הוא מאמר ר' לוי הנכו ומשפטו כאור יא, כי צ"ל באגסטריון חתה בסקונשרים, או
 חתה בסקסטריון (נוסחת הערוך), וכוונתו כדלי מונק, בואת אני צוטס, מא בואת?
 א"ר לוי באגסטריון שהכתיב לנו משה בתורה, חתה ליהודה ויחמר [שמוע ה' קול יהודה
 וגו'] ר"ל צלור דברי המאמר בואת אני צוטס, הוא בברכת פטורין אשר צרך משה,
 המתחלת במלת וזאת זה אני צוטס, וכן העירותי שם לבאר מדרש סתום ונענש והוא
 מדרש תהלים ככ"ז בואת אני צוטס א"ר לוי אבסטריון שכתבת בתורה (ויקרא י"ז) בואת
 יא אהרן ע"כ, והוא דבר שאין לו שחר כי בואת יא אהרן איננה הצטפה אך מנה
 לשעתה, אולם ראה והציטע שהמדרש תהלים הלזה הוא העתקה נאמנה ממדרש וי"ר
 פכ"א, ומפסיקתא שלפנינו והנה פה מתחיל אחר חתה ליהודה מאמר אחר רבנן פתרון
 וכו' לא ירא לני שנצטחתי בואת יא אהרן ע"כ, והעמתיק במדרש תהלים ק"ב חפלותי
 מן מלת חתה עד בואת אשר צוטס המאמר השני כי דמיון שתי המלות זו לזו, חתה
 בואת הטעה אותו וקרב את המרותקים בצרוע, ועי"ל יא המאמר המקוטע הזה, וצ"ל
 באגסטריון שכתבת בתורה חתה ליהודה. ואשר תצנתי בואת חכמה שמה שהניח הערוך
 צס הפסיקתא לא נמצא לפנינו כוונתי שם לפסיקתא רבתי הנדפסת, אכן נעלם אז ממני
 (באשר לא היה עוד לפני הפסיקתא הישנה והקדומה צ"ל) שכוונת הערוך להפסיקתא
 כ"י שלפנינו לא לפסיקתא רבתי אשר לא ראה הערוך ולא הניח כלל. (קנט) ואמר להם
 לוקנים, בליקוט שניאל ותהלים ליתא. (קס) לאכול את בשרי, ושתי נשי דוד נשבו, דרש
 צרי זו אשתו, ובילקוט תהלים שם צס וי"ר כמד"ל והיו לבשר אחד. (קסא) צרי ואויבי
 לי, גם פה הדורש על סיפא דקרא המה כשלו ונפלו. (קסב) רבנן פתרון, נשנה במדרש
 תהלים מזמור כ"ז אחרי אשר חסר שם עד כה כאשר אמרתי לעיל הערה קמ"ח. (קסג) ממי
 אירא

קעו

אחרי מות

אירא, עזי חמרת יה (שמות ט"ו ב'), בקרוב עלי מרעים, אלו שרי אור"ה, לאכול את בשרי, לפי ששרי אור"ה באין ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה, ואומרים לפניו אלו עוברי ע"ז, ואלו עוברי ע"ז, אלו מגלי עריות, ואלו מגלי עריות, אלו שופכי דמים, ואלו שופכי דמים, מפני כה אלו יורדין לגיהנם, ואלו אינן יורדין לגיהנם, צרי ואויבי לי, בימות החמה שם"ה יום, (קסר) השטן גימטריא שם"ד, שכל ימות השנה השטן מקטרג וביזה"כ אינו מקטרג, אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של סמאל, לא יירא לבי שהבטחתי בזאת יבא אהרן אל הקודש. **בזאת** יבא אהרן וזש"ה כי בתחלות תעשה לך מלחמה (משלי כ"ד ו'), ר' נתן ור' אחא בש"ר סימון אומר, (קסר) אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוות, עינים רמות (שם ו' י"ז), והיו לטוטפות בין עיניך (דברים ו' ח'), לשון שקר (משלי שם), ולמדתם אותם את בניכם, (דברים ו' י"א) וידיים שופכות דם נקי (משלי שם), וקשרתם לאות על ירך (דברים ו' י"ד), לב חורש מחשבות און (משלי שם י"ח), (קסו) והיו הרברים האלה [וגו' על לבבך] (דברים ו' י'), רגלים ממדרות לרוץ לדעה (משלי שם), הוי רץ אחר מילה שהיא בין הברכים, יפיח כזבים (קסג) עד חמס (משלי שם), אהם עדי נאם ה' (ישעי' מ"ג י'), ומשלח מרגלים בין אחים (משלי שם), בקש שלום ורפהו (תהלים ל"ד ט"ו), (קסח) ר' יוחנן פתר קריא (קסט) בקברניטין, דאמר ר' יוחנן לעולם יעשה אדם עצמו קברניט היאך יכול לעשות מצוה, ר' בנאה פתר קריא (קע) במשניות, דא"ר בנאה (קעא) לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות, שום (קעב) ירחק יפתחו לו, אם לתלמוד לתלמוד, אם להגדה להגדה, ר' אלעזר בשם ריב"ז אמר, עמוד ברזל משנה, (קעג) ר' יודן פתר קריא בכהן גדול בכניסתו לבית קדשי הקדשים, חבילות חבילות של מצות יש בידו, (קעד) בזכות התורה, וזאת התורה (דברים ד' מ"ד), (קעה) בזכות מילה, זאת בריתי (בראשית י"ז י'), בזכות

הערות ותקונים.

אירא עזי חמרת יה, דרש סיפא דקרא ה' מעת חיי וע"ז הציא הכתוב עזי חמרת יה, כמו שמוצא לעיל. (קסד) השטן גימטריא שם"ד כו', וצו"כ אינו מקטרג עיין יומא דף כ' ע"א. (קסה) אם עשית חבילות, דרש תחנות מלשון חבילות. (קסו) והיו הדברים האלה, הוספתי סיפא דקרא על לנגד. (קסז) עד חמס, ז"ל עד שקר. (קסח) ר' יוחנן פתר קריא בקברניטין, ר"ל מקרא כי בתחנות ודורש המלה מלשון רצ החסול וערוך ערך קברנט הציא גסס וי"ר אחרי ופסיקתא אחרי, ר' אחא פתר קריא בקברניטין, היך מה דתימא ויקרא אליי רצ החסול. (קסט) בקברניטין, מוצא צערוך ערך קברנט גסס וי"ר, ופסיקתא פסקא דאחרי מותו כתב שם המוספי פי' גל"י Gubernator כהנא הספינה רצ החסול עכ"ל, וכן צרומי *εὐεργετης* ועיין רש"י יתחאל כ"ז ו' שכתב קרשך הוא הקרש הרצב שזרש השני של הספינה אל מול החורן שזרשש אחר וכו' מהפכין את הספינה לכל צדדים ומכונין אותה אל הדרך ורצ החסול אותה צו וצלשון משנה קברנטו עכ"ל, ועיין בפסיקתא רבתי פ' אחרי מות במאמר כך פתח ר' תנחומא צ"ל אלא כי בתחנות כו' והלשון שם מושב, וכונתו ר' יוחנן לעולם יעשה אדם עצמו קברנט, כמו מהניג הספינה צכל הרוחות הנושנות, כן יתנהג האדם צננות ותחנותו האף יכול לגשת מזה. (קע) צנשניות, דורש תחנות כמשמעו צננות וענות ותעשה לך מלחמה מלחמתה של תורה. (קעא) לעולם ישקיע אדם עצמו צנשניות, מוצא צערוך ערך רחק גסס פסיקתא דאחרי מות וי"ר אחרי מות, ולפניו היתה הג' צריך אדם לשקע עצמו צנשניות, ועיין ירושלמי סוף הרויית לעולם היו רץ אחר המשנה יותר מן התלמוד, הוא דתימא עד שלא שיקע צו רצי רוצ משניות, אלא משקיע רצי רוצ משניות, לעולם היו רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. (קעב) ירחק, מוצא צערוך שם גסס פסקא דאחרי מות, וכתב המוספי עיין סגירה מלשון מקרא רחוקו צוקים. (קעג) ר' יודן פתר קריא צכ"ג, מוצא צילקוט אחרי רוצ תקע"א גסס וי"ר ועיין פסיקתא רבתי פ' אחרי ד"א כי בתחנות זה אהרן. (קעד) בזכות התורה, עיין פסיקתא רבתי פ' אחרי, ד"א זאת התורה היתה נכנסת עמו דכתיב זאת התורה. (קעה) בזכות מילה, בפסיקתא רבתי שם, ד"א זאת א"ר תנינא

אחרי מות

(קעו) בזכות שבת, (קעו) אשרי אנוש יעשה זאת (שם נ"ו ב'), בזכות ירושלים, וזאת ירושלים (יחזקאל ה' ה'), (קעח) בזכות שבטים, וזאת אשר דבר להם אביהם (בראשית מט כ"ח), בזכות יהודה, וזאת ליהודה (דברים ל"ג ז'), בזכות ישראל, וזאת קומתך (שה"ש ז' ח'), בזכות תרומה, וזאת התרומה (שמות כ"ה ג'), (קעט) בזכות המעשרות, ובחגוני נא בזאת (מלאכי ג' י'), בזכות קרבנות בזאת יבא אהרן,

מה כתיב למעלה מן הענין, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך (ויקרא י"ו ב'), א"ר אבין אמר לו לך נחמו בדברים, כמ"א דברו על רב ירושלם (ישעיה מ' ב'), ואל יבא בכל עת (ויקרא שם), א"ר יהודה ב"ר סימון, צער גדול היה לו למשה בדבר זה, אמר אוי לי שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו, בכל עת, יש עת לשעה, ואל יבא בכל עת, יש עת ליום, ומיום במשורה תשתה (יחזקאל ד' י"א), יש עת לשנה, (קפ) ויהי לתשובת השנה (מ"א כ' כ"ו), יש עת ל"ב שנה, (קפא) עד עת בא דברו (תהלים ק"ה יט), יש עת לע' שנים, למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה (דניאל ט' ב'), ואומר עד בא עת ארצו (ירמיה כ"ז ז'), יש עת לעולם, נתת שמחה בלבי דגמם ותירושם רבו (תהלים ד' ח'), אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור, לא עת לשעה, ולא עת ליום, ולא עת לשנה, ולא עת ל"ב שנה, ולא עת לע' שנה, ולא עת לעולם, אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס, רק שיכנס בסדר הזה. ר' יהודה (קפב) ב"ר אלעזר אמר, (קפג) בשלשים וששה זוגין, בשלשה וששה רמונים, ורבנן אמרי בשבעים ושנים זוגין, ובשבעים ושנים רמונים, (קפד) ר' חנניה בן חכניאי ורשב"י, הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבא בבני ברק, שהו שם י"ג שנה, רשב"י היה משלה וידע מה בנו ביתה, ר' חנניא לא היה שרת, וידע מה בנו ביתה, שלחה לו אשתו ואמרה לו בתך בגרה בא להשיאה, ואעפ"כ צפה ר' עקיבא ברוח הקודש ואמר להם כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה, ידע מה הוא אומר קם נסב רשותא ואול, בעי לעייר בנו ביתה, (קפה) ואשכחת דפניו לזיוות אחוריה, מה עבר אול ויתב ליה על (קפו) מלויתיה דנשיא, שמע קלחון דמלייתא אמרין בת חנינא מלוי (קפז) קולתיה וסליק ליה, מה עשה הלך אחריה עד שנכנסה לתוך ביתו, נכנס אחריה פתאום, (קפח) לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצאתה נשמתה, אמר לפניו רבש"ע עניה זו זו שכרה לאחר י"ג שנה שהמתינה לי, באותה שעה חזרה נפשה לגופה, (קפט) ארשב"י ד' דברים הקב"ה שונאן, אף אני

הערות ותקונים.

זנו של ר' ישמעאל, זכות המילה היתה נכנסת עמו, שנאמר זאת נריתי אשר תשמרו (נדרשית י"ז י'), וכתיב נריתי היתה אמו החיים והשלים (מלאכי ג' ה'). ונמדרש ונפסקתא רנתי ס. נרשם על המקרא זאת נריתי יעשה י"ט, ועדות הוא כי הכוונה על המקרא נדרשית הנכתב על מנות מילה. (קעו) בזכות שבת, זה חסר נפסקתא רנתי, גם בזכות ירושלים חסר ס. (קעו) אשרי אנוש יעשה זאת, דריש סיפא דקרא שומר שבת מחללו. (קעח) בזכות שבעים, עיין פסיקתא רנתי ס. ונמדרש נרתי ס' תנא. (קעט) בזכות המעשרות, וחגוני נא זאת חסר רישא דקרא הנזיל את כל המעשר. (קפ) ויהי לתשובת השנה, הכוונה לסיפא דקרא לעת זאת המלכים. (קפא) עד עת נא דדרו, עיין ז"ר פפ"ז י"ב שנה עלה ס. (קפב) ז"ר אלעזר, בילקוט אחרי צנזי אילעי. (קפג) נשלים ושם זוגין נל"ז רמונים, ורנן אמרי כל עיין נחמ"ס פ"ח ע"ב ומצינו שבעים ושנים זוגין שנה ע"ב עינזלן, ותולה בהן ל"ז נדד זה ול"ז מנד זה, ר' דוסא אומר משום ר' יהודה ל"ז היו, י"ח מנד זה וי"ח מנד זה ע"כ, וקמפלגי דר"י סבר ל"ז נדד נדדים ורנן סברי ל"ז מכל נד. (קפד) ר"ח בן חכניאי, מוצא בילקוט ס. ועיין כתובות ס"ז ע"ב, ר' חנניא בן חכניאי הוה קאזיל ל"ז רב נשלי הלוייה דרש"י. (קפה) ואשכחת דפני, עיין נגמרא כתובות ס. עד דלתי אישתינו צילי דמתא ולא ידע למתא לנתייה. (קפו) מלויתיה, פ' נמקום שזאנזים מים, תרגום השולחנות מלייתא, ונגמרא ס. אלז יתיב אגודא דנהרא. (קפז) קולתיה פ' כדך. (קפח) לא הספיקה, עיין נגמרא כתובות ס. (קפט) ארשב"י

קצו

אני איני אוהבן, האורח באמה ומשתין, (קצ) והמשמש ממנו ערום, (קצא) והאומר דברים שבינו לבין אשתו בפריהסיא, (קצב) והנכנס לביתו פתאום, ואע"ל בתוך ביתו של חבירו, רב אמר אל תכנס לעיר פתאום, ואל תכנס לבית פתאום, (קצג) בתוך בגדה שחור עבדך ותן לה, (קצד) ר' יוחנן (קצה) כד הוה סליק למשאל שלמיה דר' חנינא הוה (קצו) מבעבע, על שום ונשמע קולו בבאו אל הקודש (שמות כ"ח ל"ה):

ד"א בואת אהרן, ר' ברכיה בש"ר לוי אומר, בואת הבתוב (קצו) מבשרו, שהוא חי ד' מאות וי' שנים, וכי עלה על דעה, שאהרן חי ד' מאות וי' שנים, (קצח) אלא מקדש ראשון ע"י ששמשו בו באמונה, שמשו בו י"ח כהנים, הוא ובנו ובן בנו, מקדש שני על שהיו נוסלין אותה בדמים, וי"א שהיו הורגין זה את זה בכשפים, שמשו פ' כהנים, וי"א פ"א, (קצט) וי"א פ"ד, (ר) ומתן שמעון הצדיק מ' שנה, (רא) כיון שחזרו להיות משכירין אותו בדמים, היו שנותיהן מתקצרות. מעשה באחד ששלח ביד בנו שתי מרות (רב) של כסף, ומחזיקהן של כסף, ועמד אחר ושלח ביד בנו שתי מרות של זהב, מלאות זהב, ומחזיקהן זהב, אמרו (ג) כפה סיח את הבגורה, ר' אחא הוה קרי עליהן יראת ה'

הערות ותקונים.

ד' דברים, נשנה בגמרא דה ט"ז סע"ז. (קצ) והמשמש ממנו ערום, נגמרה שם תחת זה, ומשתין מים לפני מטתו ערום, וע"ז כתבו התוס' שם י"ס דגמ' הכי משמש ממנו ערום וכן הוא צו"ר עכ"ל. (קצא) האומר דברים, נגמרה שם והמשמש ממנו צנפי כל חי. (קצב) והנכנס לביתו פתאום, ע"ש דרש"י שכתב ואפי' לניחא דלמא ענדי מידי דנשיעתא ע"כ, וכן הוא אחד משננה דברים שזה ר"ע את ר' יהושע בנו (פסחים ק"ג ע"א מ"ס ד"א פ"ה) אל תכנס לניחא פתאום כ"ש לבית חנך ופי' הרשע' השמע את קולך להס קודם נוחך דלמא ענדי מלחא דנשיעתא, צו"ר פכ"א ר' יוחנן כי הוה עייל לניחא מנענע משום שחומר ושמע קולו צנאו אל הקודש עכ"ל. (קצג) נתן צנור, ע"ש נפסחים ק"ג ע"א שלשה דברים אמר ריב"ל משום אבאי ירושלים, אל תרצה צננות משום מעשה שהי', נתן צנור שחרר ענדך ותן לה. (קצד) ר' יוחנן מונא דרש"ס, פסחים ק"ג ע"א עיין לעיל הערה ק"ג. (קצה) כד הוה סליק, דרש"ס שם כי הוה עייל לניחא. (קצו) מנענע, דרש"ס שם מנענע והוה הכון, ונערך ערך כעכע מציא מחמר החסר פה ח"ל צו"ר פ' אחרי מות, מה אם חס צו"ר שזכנס לבית חצירו נרדך לכעכע, כ"ג שזכנס לבית קה"ק עכ"ל, על שום ונשמע קולו צנאו אל הקדש עכ"ל, והמוספי נדחק לפרש מלת כעכע שהוא כמו כיסה צנפי רצו שמוציא קול צננו להסליך הרוק עכ"ל, אולם אין צורך לה שם כי אם טעמה היה לפני הערוך וצ"ל לנענע. (קצז) מנשרו שהוא חי"י שנים, נפסיקתא רבתי אחרי ד"א צאת ינא אהרן א"ר צרכיה רמו רמו לו שאין ציהמ"ק עושה אלא ארבע מאות ועשר שנים, צאת צ' שנים, ז' שנה א' אחד ת' ארבע מאות וכו' ע"ש. (קצח) אלא מקדש ראשון, נשנה צירולמי יומא פ"א ה"א, נראשון שהי משמשין הוא צנו וכן צנו משו צו י"ח כהנים, ועיין צנלי יומא ט' ע"א, והכוונה שמתוך ששימשו צו צלמונה נחשב לו כאלו הוא עדין חי כדאמרינן כל המעמיד תלמיד הגון כאלו לא מת עיין מ"כ. (קצט) וי"א פ"ד, צ"ל וי"א פ"ד וי"א פ"ה כמו שהוא צירולמי פ"ס. (ר) ומתן שמעון הצדיק, צירולמי שם מתן שמשו שמעון הצדיק ארבעים שנה, וצננלי יומא שם חצו גם ויחנן כ"ג שמונים שנה, ועיין מ"כ שהצו גם זאת צנס צירולמי וליחא שם, וחסר לפנינו צירולמי ויש לתקן כן כי כן נראה מלשון שמשו. (רא) כיון שחזרו כו', עד מתקצרות חסר צירולמי נעמקום זה נאמר שם א"ר אחא כו' אשר לפנינו נמדרש במלמד שחזריו, ולחסי מונא שם מעשה צנחד ששלח ציד צנו שתי מרות כו', ונפסרי סוף צלק מלמד ששמדו ממנו צננין ראשון י"ח כהנים גדולים וצנציל שהיו מוכרים אותו דמיים התקילו שנותיהם מתקצרות מעשה צנחד כו'. (רב) אל כסף, נרדך להוסף מללות כסף כמו שהוא צירולמי גם במלמד שחזריו מללות זהב. (ג) כפה סיח, פי' ערוד כמו מוכר את הספי (צ"ג ע"א ע"ז נמשנה), ולכן דרשו (ר"ג ג' ע"א) הוא סיחון הוא ערד, סיחון שדומה לסין שנמדנר ורמוזו פה נפסיקתא על המשל הידוע, עיין לעיל פסקא איכה הערה פ"א, מה שהעירות

ה' חוסיף ימים (משלי י' כ"ו), אלו ששמשו בבית ראשון, וזנות רשעים תקצנה (משלי שם), אלו ששמשו בבית שני, ר' חנינא וריב"ל חברין דרבנן אמרי, מפני מה (רר) כהן גדול שמש בח' בגדים, אלא כנגד מילה שהוא לח' ימים, וה"ד בריתו היתה אחר החיים והשלוש (מלאכי ב' ה'):

ר' סימון בש"ר יהושע אמר, (רר) מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב, אלא אין קטיגור נעשה סניגור, כדי שלא ליתן פתחון פה לשמן לקטרג ולומר, אחמול עשו להם אלהי זהב והיום הם מבקשים לשמש בבגדי זהב, ר' יהושע דסכנן בש"ר לוי אומר בשביל לחוס על ממונו של ישראל, ר' לוי אומר מפני נאווה, על שום אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה ו').

(רו) בפר בן בקר (ויקרא י"ז ג'), זה אברהם, על שום ועל הבקר ר"ן אברהם (בראשית י"ז) איל לעולה (ויקרא שם), זה יצחק על שום והנה

איל אתר נאווה בסבך (שם כ"ב י"ג), עוים (שם שם ה'), בזכותו של יעקב, דכתיב וקח לי משם שני נדיי עוים טובים (בראשית כ"ז ט'), ר' ברכיה בש"ר לוי אומר טובים לך טובים לבניך, טובים כך שעליהם תקבל הברכות, טובים לבניך, שעליהם מתכפר דם ביה"כ, הדיד כי ביום הזה יכפר עליכם (ויקרא י"ז ר'),

(רז) אין לי אלא אבות, אמהות מניין, ת"ל בר בכד יהיה (שמות ל' ל"ה), (רח) ר' ברכיה ור' ירמיה בש"ר חייא אמרו, כשירות של מעלן, כך שירות של

מטן, מה שירות של מעלן ואיש אחד בחוכם לבוש בדים (יהוהאל ט' ב'), כך של מטן, כתנת בר קדש ילבש (ויקרא י"ז ד'), ובא אהרן אל אהל מועד (שם

שם כ"ג), (רט) חגי ר' חייא מלמד שמוענין גניזה, ואין כשרים ליה"כ אתר, ר' דוסא אמר, כשרין הן (רי) לכהן הדיוט, וכל אדם לא יהיה באהל מועד (שם

שם י"ז), בשנה שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת, אמרו לו מניין אתה יודע, אמר להם בכל שנה ושנה היה זקן אתר לבוש לבנים ומעוטף לבנים

הערות ותקונים.

ס. (רד) כי משמש נח' נגדים, נירושלמי יומא פ"א ה"ב מפני מה כי משמש נשמונה כלים, ר' חנניה [וריי"ל] חננו דרבנן אמרי כנגד המילה כו'. (רה) מפני מה אין כה"ג, נ"ה כי ע"א מונח בשם ר' חסדא מפני מה אין כ"ג נכנס נצנדי זהב לבי שאין קטיגור נעשה סניגור, ונירושלמי הוספא כן מפני מה אין כ"ג נכנס נצנדי זהב מפני הנאווה, ח"ר סימון על ס' אל תתהדר לפני מלך, ח"ר לוי שאין קטיגור נעשה סניגור, אחמול כתיב ויעשו להם אלהי זהב, ועכ"ז הוא עומד ומשמש נצנדי זהב. (רו) צפר נן צקר, נפסיקתא רבתי פסקא אחרי מות, זכות הרבה היו נכנסים עם הכ"ג זכות אבות כו', זכות אברהם מנין שנאמר צפר נן צקר, [וכתיב] ואל הצקר רן אברהם, ויקח נן צקר ואיל לעולה, זכות יצחק [דכתיב] וילך אברהם ויקח את האיל ויעלה לעולה, ומנין שאף נזכות יעקוב שנאמר ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים, אותו שאמרה לו אמו (בראשית כ"ז) וקח לי משם שני נדיי עוים טובים כו'. (רז) אין לי אלא אבות, אמהות מניין ת"ל נד נצדי יהיה, ה"כ ויד' נדחקו לפרש דברי המדרש ולא עלתה צידם ונעלם מהם שפ"ל פה טעות, וכן י"ל ומניין שאף נזכות האמהות שנאמר (ויקרא י"ז ד') כתונת נד קדש ילבש, ומכאן נד יהיה על צפרו, ונצננט נד יתגור, ונצננט נד ינצף, הרי ארבע אמהות, ר"ל ארבע נגדים כנגד ארבע אמהות וכן הוא בפסיקתא רבתי ס. (רח) ר' ברכיה ור' ירמיה בש"ר ר"ח, נירושלמי יומא פ"א ה"ב, ולמה נצנדי לנן ח"ר חייא נר אצל כשירות של מעלן כך שירות של מטן, מה למעלן איש אחד בחוכם לבוש בדים, אף למטן כתונת נד קדש ילבש. (רט) חגי ר' חייא, הוא נספרא אחרי פ"ו סימן ס"א וציומא י"ב ע"ב וכו' ע"א, ודרש ס' על סוף הכתוב והניחם שם מלמד שהם שמונים ננחה, וידיי ארצ הנאון הגדול מהר"ל מלכים נ"ב, צ"ח המורה והמורה, שער נצנך שלשון הנחה שמש פעמים על ענינה מוחלטת ועל צלתי מוחלטת, ונזה פלגי, ת"ק ספר שהוא ענינה מוחלטת ור' דוסא ס"ל שהוא הנחה לשעה והם כשרים לכ"ה ע"א, ועיין יומא כ"ד ע"א שהעירו ח"ל נחמאי פלגי. (רי) לכהן הדיוט, פה י"ל ואין כשרים ליום הכפורים אחר כמו שהוא נספרא ונצ"ח יומא שם, אך נעשות יצאו המלות האלה חן למקומם ונקבעו למעלה וי

קעח

אחרי מות

לבנים נכנס עמי ויצא עמי, שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי, א"ר אבהו (ריא) ומי יאמר שאדם היה, והלא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו, א"ר אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כההוא (ריב) דא"ר פנחס, בשעה שהיה רוח הקדש שרוי עליו, היו פניו בוערות כלפידים עליו, החד כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב' ז'):

חסלת פסקא אחרי מות.

הערות ותקונים.

(ריא) ומי יאמר שאדם היה, חסרון יש כאן והכי חיתא צירוף למי יומא פ"ה ה"ז ארבעים שנה שמש שזעזעו הכדיק את ישראל נכנסה גדולה, ונמשנה האחרונה אמר להן בשנה הזאת אני מת כו', צעון קומי ר' אבהו והכתיב וכל אדם לא יהיה צהל מועד צנחו לכפר נקדש עד צאתו אפי' אותן שכתוב בהן (יתחקל א') ודמות פניהם פני אדם לא יהיה צהל מועד, אמר להן מאן אמר לי דהוה צר נה, אני אומר הקצ"ה היה עכ"ל ועין צנלי יומא דף ליט ע"ג. (ריב) דא"ר פנחס, כ"ה גם צלקוט וט"ס הוא, וכנ"ל לאחר ר' סימון פנחס נשעה כו', והכוונה על פנחס בן אלעזר הכהן, וכ"ה צויר ריש פ"א.

פסקא כ"ח.

ולקחתם לכם.

(א) ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כ"ג ט'), ר' אבא בר כהנא פתח, קחו מוסרי ואל כסף ודעת מרחיק נבחר (משלי ח' י'), קחו מוסרה של תורה ואל כסף, למה תשקלו כסף בלא לחם (ישעיה נ"ה ב'), למה אתם שוקלין כסף לבני עשו, בלא לחם, על שלא שבעתם (ב) מלחמה של תורה, ויגיעכם בלא לשבעה (שם), למה אחם יגיעים ואומות העולם שבעים, (ג) על שלא שבעתם מיינה של תורה, דכתיב לבו לחמו בלחמי ושחו ביין מסכתי (משלי ט' ה'):

(ד) ר' ברכיה ור' חייא אבוי בש"ד יוסי בר נהוריי פתח, (ה) ופקדתי על כל לוחציו (ירמיה ל' כ'), אפי' על גבאי צדקה, חוץ משכר משנים וסופרים, שאינן נושלין אלא שכר במולן בלבד, אבל שכר דבר אחד מן התורה (ו) אין כל בריה יכולה ליתן מתן שכרה:

תני

הערות ותקונים.

(א) ולקחתם לכם, ה"ל הקריאה לחג הסוכות. וכל הפסקא ישנה צויר פ"ל, ומן משכר לקיחה את למד שכר לקיחת לולב עד סופה, מוצא צלקוט חיוז רעז תרכ"א. גס הפסיקתא, והתחלת המאמר מוצא צלקוט משלי רעז מתק"מ, גס גס הפסיקתא. (ב) מלחמה של תורה, צויר פ"ד אס רעז שונאך האכילהו לחם, מלחמה של תורה המד"א לכו לחמו בלחמי (משלי ט' ה'), ועין מה שהעירותי פסקא ויהי גסל הערה כ"א, (ג) על שלא שבעתם מיינה של תורה, דרש לשנעה על שחיה, עין צרכות מ"ט ע"ג, (ד) ר' צרכיה ורי"ה, מוצא צסמ"ג ה' תית סימן י"ז גס הפסיקתא, (ה) ופקדתי וגו' אפילו על צנלי צדקה, עין צ"צ דף ח' ע"ג. (ו) אין כל צריה יכולה ליתן כו', נכ"י כרמולי נוסף פה, ד"א ולקחתם לכם זש"ה שזע צני אחרי כו', עד וכן הכניא אומר הצונה צשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, הנמצא צויר סוף פ"ל, ונתקומא אומר

צדש